

Luceafărul

Săptăminal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Profesorii

Din ciocnirile sau prietenile mele cu profesorii descopăr cel mult că se învață bine cu profesorul care inspiră simpatie, dar se învață în cele din urmă bine și cu cel rău, de frică. În nici una din ciocnirile sau prietenile de care îmi amintesc nu descopăr un conflict sau o afinitate între aspirațiile încă în fașă ale viitorului romancier, cu obiuzărea sau dimpotrivă, înțelegerea protectoare a cutărui profesor.

Mie îmi plăceau de pildă istoria și matematicile, dar amândoi profesorii de aceste materii erau personalități lipsite de har, cei dinții erau urși, cu capul mare, buzele groase răsfrinte în sus și cu o expresie parcă de grăjdar care petrece, deși se străduia să zîmbească și să ne atragă. Avea pe deasupra două cusururi, unul că îi plăcea prea mult materia pe care o predă și nu mai rămânea în mintea lui nici un pic de loc ca să-i mai placă și de noi și al doilea, avea mania să ne arate pe hartă locurile pe unde se petreceau evenimentele istorice, amestecând deci istoria cu geografia, lucru care ne plăcea, pentru că geografia o învățăm cu alt profesor. Cel de matematică era un înghimfat și pe deasupra de o solemnitate deplasată de parcă ai fi zis că a intrat într-o biserică. Și lui îi plăcea prea mult materia. Ne vorbea mereu cu admirație de marii matematicieni ai antichității, dar și de ai noștri, de pildă despre Șerban Țițeica, pe care îl diviniza dându-ne să înțelegem că pe un om mare nu-l poate admira unul mic. Într-adevăr făcea acest lucru strivindu-ne în același timp prin înțelegerea și calificativele care ne înjoseau; ca să de pildă, niciodată vreunul dintre noi nu va ajunge nici un Euclid, nici un Șerban Țițeica. „Bine că ai ajuns tu!” îi răspundeam eu în gând și nu învățam nimic. „O să te lase corigenții” îmi spuneau ceilalți speriați. „Ei și? O să învâț pe trimestrul trei și o să fie mie mie mie dea zece și îmi iese media de trecere. Și nu să-i fac eu lui pe plac...” Și îl trimetam la origină să predea acolo matematica și geometria.

Așa s-a întâmplat. În primele două trimestre mi-a dat trei.

— De ce nu înveți, uritule? m-a întrebat fără mirare. O să te las corigenț.

— Nu o să fiu nici primul nici ultimul corigenț din lume.

Nu m-a auzit bine (răsfoia catalogul) mă înecam de furie că mă făcuse urit și credeam bineînțeles că îl dădusem un răspuns ucligător. Ar fi trebuit să-i spun, ca să exprim exact ceea ce simțeam că mi-e alt de neplăcută vederea lui înțit și fi în stare să rămân repetent de atâtea ori pînă s-ar căru el din școala noastră.

Pe trimestrul trei am început însă să învâț. Groaza de corigență era mai mare decât repulsiia față de antipaticul profesor. Rămî-

neam seara în clasă și învățam singur elementele lui Euclid și teorema lui Pitagora care n-aveau nici o logică: suma pătratului catetelor este egală cu pătratul ipotenuzei! Perfect! Dacă s-a aflat chestia asta și a rămas literă de lege că așa e, atunci la ce bun să mai faci vre-o demonstrație? Era exact ceea ce nu știa și nu găsea că trebuie să ne explice profesorul nostru cu înfățișarea lui de țigan distins. Pe această trudă a mea, ne-am pomenit că ne anunță să ne pregătim pentru teză. Cînd în ziua respectivă ne-a dictat cele trei probleme pe care trebuia să le rezolvăm, o tăcere îngrozită s-a așternut

condamnat să asiste neputincios, strivit de împrejurări sau de demonul său interior, la spectacolul afirmării celorlalți.

— De la cine, domnule profesor? I-am întrebat eu în sfîrșit, cu o ironie la care nu mi se mai putea răspunde.

— Dumneata ai copiat, mi-a spus apoi la ora următoare profesorul, cu obșnuitul său sisit disprețitor, oprindu-mi teza.

— Cum de la cine? De la vecini!

— Vecinii mei au patru!

— O să vedem. Dacă ai copiat o să-ți dau trei, să ai media generală anuală trei.

— Ce puteam copia de la ei? Vreți cumva să spuneți dom'profesor, că am copiat din manual? Sau de pe vre-o fițucă?

A tăcut. Singur ne spunea că la tezele lui (și avea dreptate) temele erau în așa fel concepute de el încît nici dacă ai fi stat liber cu manualul pe bancă și tot nu ți-ar fi folosit la ceva. În acest timp priviri nedumerite, dar nu admirative se ridicau spre mine. Stăteam mai în spate și cel din față se răsucisese și se uitau increduli, nu prea curioși, strimbi ca în fața oricărei întîmplări care lese din albia obișnuinței și dacă putusem învața de zece (fiindcă, mirînd de neplăcere, profesorul mă anunță că îmi dă zece, dar că mă va verifica îndată printr-un examen oral) atunci de ce luasem în două trimestre trei?

Oamenilor nu le plac astfel de detunări. Trei ai luat, cu trei să rămîi! Și mulți au continuat să creadă, chiar și după ce am dovedit că știam, că eu cel adevărat eram cel din primele trimestre și nu cel din ultimul, și cea mai mare furie pe care o puteam sfîrși în sufletul lor era să determin măturisurile de recunoaștere ale altora. În satul meu natal s-a întâmplat același lucru, mulți continuă să creadă și acum că cel adevărat era blegu-ăla pe care îl știau ei de-acasă și oricît m-aș prefaca n-o să-i păcălesc eu pe ei, deși recunoșteam că alții se lășau păcăliți.

Da, o fi, dar... și aici acești detractori pe care aveam să-i descopăr curînd și în orașul luminii, făceau așa un semn cu degetele desfăcute la tîmplă, că adică ceva n-ar fi în regulă cu gîndirea mea. Considerați de toată lumea normali, acești înși au acest obicei curios să ne arate pe noi, cei normali, cu degetul la tîmplă. Tocmai ei, despre care aflai, azi despre unul, mine despre altul, că și-a omorît nevasta, că a fost internat pentru reale turburări de comportament pricinuite de sifilis, că a înfundat pușcăriia, sau a ajuns pe cea mai umilă treaptă în profesione din pricina betiei sau a vreunei muieri oarecare...

de Marin Preda

asupra clasei. Unul din pușini lui simpatizanți s-a ridicat atunci în picioare și i-a spus că teza e prea grea, n-o să poată nimeni să rezolve toate problemele.

— Atunci o să ia toată clasa nota trei, a spus profesorul cu un glas din care reieșea atât de clar în evidență că dintr-o asemenea premiză nu putea să decurgă decît o asemenea consecință, încît pentru înția oară am uitat că îl detest și am chicotit.

Exprimarea spontană a unei gîndiri care ținește pură ca un izvor mi-a plăcut totdeauna la ordine, chiar și la ticăloși.

— S-a întors spre mine surprins.

— Rîzi! În templul matematicii și geometriei nu se rîde chiar dacă ești un profan! Și m-a întrebat cum mă cheamă, s-a dus la catedră, s-a uitat în catalog și a făcut un mic semn cu creionul, după care și-a reluat plimbarea printre rînduri, dominînd și sperînd cu statura lui mare orice intenție de a copia ceva de la vecin. Am terminat cu o jumătate de oră mai înainte, am închis caietul și m-am rezemat de bancă uitîndu-mă într-adevăr provocator la profesor. Sau cel puțin așa mi se părea. Pe urmă m-am ridicat, am depus caietul pe catedră, și am ieșit. După teză, nimeni nu mă lua în seamă, nimeni nu discuta cu mine ce făcusem. Toți arătau jalnic, foarte pușini rezolvaseră una sau două probleme și nu erau siguri că le-au rezolvat bine nici pe-alea și niciunul pe toate trei. Eu, le-am spus, eu le-am rezolvat. Să vă arăt cum. Dar niciunul nu avea încredere și nu era atent la spusele mele. Mi-am dat atunci bine seama de umilințele pe care trebuie să le îndure cel care este pe nedrept printre ultimii într-o profesie sau pe scara ierarhiei sociale. El nu are cuvînt, chiar dacă își dă seama că se află în posesia adevărului. El nu e auzit chiar dacă se exprimă. Nu-l crede nimeni, sau zice că a auzit și el așa de undeva. El nu există, e un simplu figurant.

N. N. TONITZA : COPERTĂ PENTRU „CALENDARUL MUNCII” (1929)

Ziua Muncii

Anul acesta celebrăm ziua de 1 Mai, ziua solidarității internaționale a celor care muncesc, în plină pregătire a sărbătoririi aniversării Semicentenarului Partidului Comunist Român.

Încă un prilej de a medita asupra serioaselor contribuții pe care poporul român le-a adus dealungul timpului și le aduce pentru întărirea prieteniei între popoare, pentru pace, pentru idealul de libertate al fiecărui popor dornic de a fi stăpîn pe soarta sa, pentru afirmarea continuă a ideilor și solidarității socialiste, pentru triumful nobilelor aspirații ale oamenilor muncii din lumea întreagă.

În relațiile sale cu țările socialiste vecine și de pe alte continente, cu forțele progresiste din lume, — sărbătorim cu mîndrie ziua de 1 Mai, zi în care ne mărturisim cele mai profunde și mai tînește nădejdi în viitorul strălucit de muncă, de pace și de libertate al tuturor popoarelor lumii, cele mai frumoase aspirații internaționaliste și neclătinate încredere în izbînzile comuniste de

tele idealuri umaniste ale lumii contemporane. Glasul nostru este distinct în aceste dezbateri și evenimente ale zburcămății lumii de azi, știind că omul muncii, creatorul de valori materiale și spirituale, omul activității și continuatorului stegar al civilizației și culturii, mai are multe de cucerit în folosul omenirii și vieții.

Concepția marxist-leninistă care ne călăuzește, realizările noastre în construcția patriei socialiste ne-au fost și ne sînt cheazășie în prietenia internaționalistă care ne leagă de țările socialiste, de forțele democratice, de popoarele care luptă pentru libertatea și pentru opinia lor în concertul lumii, pentru afirmarea capacității lor de muncă și de creație, a culturii și vieții lor spirituale specifice.

Conduși de încercatul nostru partid comunist, a cărei bogată experiență istorică a înscris pagini de neșters în cartea destinului poporului român și a luptei sale pentru întărirea continuă a solidarității cu oamenii muncii de pretutindeni, în folosul triumfului ideilor marxist-leniniste și a victoriei socializmului în lume, — sărbătorim cu mîndrie ziua de 1 Mai, zi în care ne mărturisim cele mai profunde și mai tînește nădejdi în viitorul strălucit de muncă, de pace și de libertate al tuturor popoarelor lumii, cele mai frumoase aspirații internaționaliste și neclătinate încredere în izbînzile comuniste de

LUCEAFARUL

PREMIILE UNIUNII SCRITORILOR pe anul 1970

În ziua de 27 aprilie a.c., Juriul Uniunii Scriitorilor din R. S. România ales de către Consiliul de conducere, în următoarea componență: Cezar Baltag, Ștefan Bănulescu, Geo Bogza, Nicolae Breban, Constantin Chiriță, Ov. S. Crohmălniceanu, Ștefan Aug. Doinas, Silviu Iosifescu, George Ivașcu, Eugen Jebeleanu, George Macoveșcu, Mănuș Neagu, Alexandru Philippide, D. R. Popescu, Marin Preda, Lucian Raicu, Marin Sorescu, Zaharia Stancu, Paul Schuster. s-a întrunit în ședință de lucru și, după ce a ales ca președinte pe acad. Al. Philippide, a hotărît, prin vot secret, potrivit criteriilor regulamentului în vigoare, decernarea următoarelor premii pe anul 1970:

PROZA

AUGUSTIN BUZURA

(pentru romanul „Absenții”)

ROMULUS GUGA

(pentru romanul „Nebunul și floarea”)

POEZIE

ANA BLANDIANA

(pentru volumul „A treia taină”)

ILIE CONSTANTIN

(pentru volumul „Coline cu demoni”)

DRAMATURGIE

FĂNUȘ NEAGU

(pentru volumul „Echipa de zgomote”)

GHEORGHE ASTALOȘ

(pentru piesele „Vin soldații”, „Ceinăria de argint”, „Adacvis și Edeea”, „Fintina”)

CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ

NICOLAE MANOLESCU

(pentru volumul „Contradicția lui Maiorescu”)

S. DAMIAN

(pentru volumul „Intrarea în Castel”)

LITERATURĂ PENTRU COPII ȘI TINERET

OCTAV PANCU-IAȘI

(pentru volumul „Nu fugi, ziua mea frumoasă”)

IORDAN CHIMET

(pentru volumul „Închide ochii și vei vedea urașul”)

TRADUCERI ÎN LIMBA ROMÂNĂ

JEAN GROU

(pentru volumul „Amenmaria” de L. Tazky)

VASILE NICOLESCU

(pentru volumul „Spațiul dinlăuntru” de Henri Michaux)

TRADUCERI DIN LITERATURA ROMÂNĂ ÎN LIMBA GERMANĂ SAU MAGHIARĂ

WOLF AICHELBURG

(pentru volumul „Iubire magică” de V. Voiculescu)

BEKE GYÖRGY

(pentru romanul „Ce mult te-am iubit” de Zaharia Stancu)

LITERATURA NAȚIONALITĂȚILOR CONLOCUITOARE

SUTŌ ANDRAS

(pentru romanul „Un leagăn roșu pe cer”)

KÁNYÁDI SÁNDOR

(pentru volumul de versuri „De la un copac la altul”)

KITTNER ALFRED

(pentru volumul de versuri „Mesajul sorții”)

VLADIMIR CIOCOV

(pentru volumul de versuri „În pas cu sine însuși”)

DEBUTANȚI SAU TINERI SCRITORI DEBUTÎND LA ALT GEN LITERAR

ALEXANDRU PALEOLOGU

(pentru volumul „Spiritul și litera”)

VALERIU CRISTEA

(pentru volumul „Interpretări critice”)

KIRALI LÁSZLO

(pentru volumul „Macheta Santei-Maria”)

EMIL BRUMARU

(pentru volumul „Versuri”)

RADU PETRESCU

(pentru romanul „Matei Iliescu”)

ROMUL LADEA : IOVAN IORGOVAN (relief)

Legitimația de călătorie

În atît de liniștită, invizibilă, înlocuită și înlocuită (statistic, de accidente —) condiție și deprindere de pieton, intervenția sa moment de abandon a răsfațului peripatetic-imagistic. Apare adică viteza scăzută a ceea ce numim „transportul în comun”, unde condiția de pieton nu e total părăsită — devine chiar obligatorie — din moment ce chiar de la urcare sîntem întîmpinați cu îmbierea-poruncă „avansați înainte”, atît de girbovită sub ironii, de încetărită și atît de nelocuit, încît pară și spală păcatul pleonastic. S-o înlocuiești, să zicem, cu „porniți înainte” ar suna a vers sau frază melodică smulsă din marșul entuziast cunoscut și ar duce la declarații de energii nepotrivite situației sufocate de inoșuală sau răgușitoare pentru nasturi, poșete și înfățișare în general.

Dar troleibuzule sau tramvaietele care-l apără pe pieton de ploaie sau ceasuri întințiate mai înseamnă și legitimații de călătorie.

cronica pietonului

Pentru că a fost înduioșător dacă nu înălțător momentul cînd în stația „Confederației” („Considerații” cum i se mai spune după colț) a tramvaiului cinci controlorul urcîndu-se a cerut celor din vagon:

— Legitimațiile de călătorie, vă rog.

Aici nu biletele de tramvai la control.

Și toată lumea adunată acolo, căutîndu-și biletele în buzunare, geți, sau vîrșite sub verighetă — a trăit ridicolul frumos al redimensionării biletelor de tramvai în bilet (legitimație) de călătorie feroviară, aproape intercontinentală.

Momentul avea unduire sentimentale și accențări aproape unanime, molipsit fiind chiar controlorul și mai ales castora.

CANDID

cronica literară

TEODOR MAZILU: „TEATRU”

Poate că mai mult decât oricare altul, genul comic — înțeles în accepția sa fundamentală, originar clasificatoare — este necruțător conștient spre a-și fixa „punctul geometric” cu prețul unei evasi-ideale împăcări dintre cel puțin două auto-exigente ce-i particularizează condiția, dar care, dată fiind prezența unui mare număr de elemente adinc deosebitoare ce le caracterizează, se opun din răspuneri eforturilor de a fi contopite în „structuri” unice, revelatoare. Chestiunea imposibil de ocultat, constă în puțina de a domina violența centrifugă a devorantului apăsării al genului pentru realitatea „jurnalieră” a existenței și obstinarea sa de a nu se abate de la regulile unui „joc” estetic de o stereotipie funcțională, ce se sprijină în exclusivitate pe un esafodaj extrem de înclinat în direcția conservării propriilor convenții. Cu alte cuvinte, fiind vorba de un gen eminentamente paradoxal, am spune că victoriile oricărui autor ce se exercită în cuprinsul lui sînt direct proporționale cu gradul în care amintita tendință centrifugă este realmente convertită într-una centripetă și dintr-o parte și din alta. Spunem și dintr-o parte și din alta pentru că — se știe prea bine — nimic nu divulgă mai mult inconsistența artistică a unei opere comice decât fie folietonismul ei superficial, fie abstractismul ei grațios și plicicos. Evident, este vorba de exigențe general-valabile, reclamate de orice modalitate estetic-artistică. Să recunoaștem totuși că literatura comică învederează un specific spor de intranșabilitate în direcția angajării deschise în terenul variațiilor pe teme și tipologii date, crampionându-se în același timp de nepotolita ei comprehensiune pentru documentul palpabil, pentru substanța epic-spectaculară a acestuia. De aici, — mai ales în cazul teatrului —, de o parte, fondul latent de valori arhetipice și, de altă parte, tot de aici, frecvența încărcăturii cu tot soiul de aluzii sau chiar trimiteri și „copieri” directe, raportate la anumite date, evenimente ori persoane înscrise nu o dată în inșeși paginile existenței mai mult sau mai puțin curente ale cutărui moment istoric. Așa ne explicăm, spre pildă, impresionantul lanț de reveniri asupra aceluiași teme populate de o tipologie în multe privințe prea puțin schimbată și, totodată, aici aflăm surse numeroase de dificultăți de identificare a altora dintre „cheile” existente la tot pasul în opera mai tuturor marilor autori comici.

O asemenea relativ înținsă introducere generală la o cronică dedicată unei dramatice a lui Teodor Mazilu (*Teatru*, Editura „Cartea Românească”, 1971) poate părea multora superficială. Însă, din punctul nostru de vedere, acum, cînd autorul pare a se fi statornicit în propria-i formulă, socotim că atari considerații sînt pe deplin oportune. De luăm bine aminte, evoluția literaturii lui Teodor Mazilu stă tocmai sub semnul unor continuu eforturi orientate în direcția stabilirii și mai exacte a amintitului „punct geometric”. Aspirția lui, de-a dreptul explicită, este, nici vorba de a „rescrie” cîteva din particulele consacrate, avînd o mare circulație, ale genului. Situat în perspectiva etic-filozofică a contemporaneității, autorul ne propune semnificative dări de seamă asupra celor mai recente și mai acute avataruri existențiale ale unei caracterologii umane de demult și definitiv întîmțită în tiparele ei imnente. Spre deosebire de majoritatea „comediografilor” noștri de azi, Mazilu are deci țaria de a renunța la vanitatea potrivit căreia personajele și conflictele pieselor sale de teatru ar reprezenta cu totul și cu totul altceva, complet diferit de ceea ce s-a spus în trecut, numai fiindcă, faptic ele, aceste personaje, se revendică de la realitatea epocii noastre. Totul, pare a ne da de înțeles acest scriitor, este o chestiune — ce-i drept, fascinantă! — de schimbare a măștilor, de metamorfozare a acestora. Dacă din perspectiva eternității păcatele fundamentale ale personajelor nu s-au schimbat, este deci cu totul interesant de a referi asupra respectivelor fenomene de incontestabilă anvergură spectaculară. Întrebarea firească ce se iverste nu poate fi decât aceasta: cum anume se produce un asemenea formidabil proces de placere a unui fond moral negativ avînd o vechime egală cu înșeși vîrsta omenirii pe terenul istoriei contemporane? Cum este și firească, atenția principală cade pe scrutarea diferențiată a caracterologiilor, pe sesizarea părții de inedit învederată de acestea. Așa încît — dar în chip antididactic —, Teodor Mazilu este, neîndoiel, un moralist, așa cum au fost și sînt toți autorii comici autentici. Pasivitatea de a clasifica la scara valorilor etice imuabile — în accepție clasicizantă — nu poate aparține decât unui spirit moralist. Ceea ce, evident, nu e tot una cu spiritul moralizator, adică cu atît de răspîndită și falimentară practică a inventării ad hoc de soluții izbăvitoare. Poziția autorului este aceea a unui diagnostician cît mai lucid care refuză a se preocupa de măsurile profilactice cît și de acelea menite să conducă spre eradicarea maladiilor suspuse studiului. În fapt, procedînd astfel, refuzînd orice imixtiune „constructivă” în destinul personajelor, Teodor Mazilu nu face decât să se conformeze la încă o dată din legile de fier ale genului. Cîci a ceea ce acordă personajului de comedie satirică o cît de mică șansă de reabilitare, a-i rezerva deci un deznoimînt fericit este un fapt pe cît de naiv pe atît de fatal. Aceasta însoamnă literalmente un transplant forțat dintr-un climat normal într-unul artificial, în ambianța căruia pielea prin înaniție este inevitabilă. Și trebuie spus că autorul comediei *Acești nebuni sătarnici* are salutară „neomenie” de a nu-și menaja de loc personajele și de a le lăsa să confirme întru totul instructiva zicală după care orice pasăre pe limba ei pier. Sub acest raport, este inutil deci a mai rezuma sfîrșitul (adesea, tragic-grotesc) al personajelor sale: Domnul Gherman din *Aventurile unui bărbat serios*, Iordache și Dobrișor din *Acești nebuni sătarnici*, Olga din *Înundația* etc. Totuși, spre a ne face o idee despre „răutatea” incorruptibilă a autorului, iată, spre exemplu, finalul din piesa *Acești nebuni sătarnici*. În care ipochimientul ei protagoniști se abandonează în brațele neantului după cum urmează:

„VOCEA LUI DOBRIȘOR: Ei, las-o, las-o, nu te mai chinul degeaba... Nu te leagă nimic de pămînt.

SUBLIMUL: Doamne, nu tubesc nimic. Nici muntii, nici iarba, nici pămîntul, nici oamenii. Devin ușor ca aerul. Mai ușor ca aerul. Legile fizicii sînt încălcate și Einstein nu mișcă un deget! Pămîntul, nu mă trăda... Iubește-mă tu, pămîntule!

VOCEA LUI DOBRIȘOR: Gura, băiete! Absolutul te așteaptă!...

SUBLIMUL: ...Iarăși simt că zbor... Vreau să nu zbor, și zbor... Vreau să nu fiu sublim, și sînt sublim. Idiot desim! (Se ridică încet, încet.) Sînt mai ușor ca aerul... (Nu vreau să fiu etern! Nu vreau să fiu etern! (Se pierde în neant).

BĂRBATUL CU CAPU-N NORI (apare discret, fantomatic): Oare aici să fie Cimpina? (Se duce spre un dulap cu aerul unui somnambul, desoperă banul, îl aruncă distras în buzunar.) Iarăși m-am rădăcit... Nu... Aici nu e Cimpina... (Bărbatul cu capu-n nori ține în mînă, cu duioșie, o floare. La sfîrșitul piesei, după ce descoperă banul, mînăncă floarea, petală cu petală...)

La drept vorbind, nici că s-ar putea o mai dreptă pedeapsă decât aceasta. În cazul unor personaje precum cele caragialești, care mai aveau o anume

doză de inconștientă candoare în abjecta lor cupiditate, un dram de duioșie disprețuitoare parcă nu strica. În schimb, nu mai este nimic de făcut cu specimene precum cele din teatrul lui Mazilu pentru care suprema satisfacție este tocmai aceea de a-și teoretiza cu agresivă suficiență, la moduli perfect conștient, cinismul potocuprinzător. A fi îndurător față de inși ce-și potolează „filozofia” vieții în termeni ca aceștia e desigur lipsit de noimă:

„DOBRIȘOR: Aștia sînt oameni... La fel am pățit și eu... Pe vremea cînd eram bine văzut, i-am tăiat unuia prima, cu mîna mea am făcut-o, și pe urmă individul a susținut nici mai mult, nici mai puțin că eu, eu i-am tăiat prima. Unul și același om... Adică eu care i-am tăiat prima tot eu să-i tai prima. Păi nu e absurd, ce interes aș fi avut?”

IORDACHE: Nemernici! Batații! Sînt prosti, Dobrișor! Sînt prea mulți prosti pe lume... (Refuzul mediocrității.) Totuși, trebuie să trăim... Sincidera — m-am gîndit și la asta — e un act de lașitate. Eu cite nu pășesc din cauza firii mele deschise... Oho, cîți nu mă înjură pe la toate colțurile?! N-are rost să mă plîng... (Pe ton concesiv.) N-o să-mi pun mîntea cu niște bieți analfabeți... Omeneste vorbind, o să le vin de hac și atîta tot... Ce poți să le faci altceva? De ce să fim fătarnici?”

Așadar asprimea autorului nu are limite. Și e firesc să fie așa. Cu o singură condiție: să fie imparțial, adică să-lase pe „eroi” să-și aplice singuri sancțiunea și să nu le dea nici un fel de ajutor, să nu intervină el din afară. Or, din păcate, nu de puține ori, în această privință, textul suferă de excese, se simte adesea mîna dramaturgului, intervenția inutilă a acestuia. Așa se face că, pur și simplu, personajele își pun prea multă cenușă pe creștet. Iar replica lor, citeadată, sună prea ca la carte, spre a nu o suspecta de inautenticitate:

„CAMELIA: Spovedanie? Nu mă infuria! Să n-aud de spovedanii că fac moarte de om!... Cînd cineva se mărturisește, vrea să obțină ceva în schimb. Spovedania e un fel de petiție. Vrei să obții cu prețul acestor mărturisiri o biată și mizeră căldură animalică... Sîlă mi-a fost de cel care a comis o crimă, dar mai sîlă mi-a fost de cel care a comis o mărturisire... Totdeauna sper să găsești pe cineva care să-ți hrănească trîndăvia și vidul cu nebunia lui! Crezi că dacă te spovedești am să mă culc cu tine?... Hrănește-te singur!”

În general, s-ar putea spune că literatura lui Teodor Mazilu mai are încă de luptat cu una din marile ei racle: abuzul de inteligență pragmatică și de intelectualism deviat în dezinvoluția superficială.

Cît despre „construcție”, aceasta se rezolvă prin tehnica montajului, atenția pentru unitatea epică a conflictului fiind minimă. Aspectele privind punerea scenică a textului sînt lăstate aproape complete pe seama regiei, în care se pare că Teodor Mazilu are o încredere fără margini.

Nicolae CIOBANU

avant premieră editorială

EUGEN LOVINESCU
„Mite” și „Băluca”
Editura „Eminescu”.

CAMIL PETRESCU
Ultima noapte de dragoste,
Iniția noapte de război
Editura „Eminescu”.

G. CĂLINESCU
Universul poeziei
Editura „Minerva”.

compendiu

LIVIU PETRESCU Dostoievski

În *Chestiuni de metodă*, capitolul final al acestui eseu (apărut la Ed. Dacia, 1971), Liviu Petrescu denunță explicit metoda metodologică pe care a folosit-o. Aceasta ar consta în „a re-totaliza ceea ce se exprimă într-o formă deotalizantă”, sau, cum o mai numește, o metodă „regresiv-progresivă”, care este „desoperirea, în spatele acțiunilor empirice, a unor raporturi fundamentale ale eroului literar (sau ale scriitorului însuși) cu cosmosul, cu celălalt etc.”. Deși se îndoiește de existența statutară a acestei „metode”, reducibilă, cum autorul însuși recunoaște, la psihanaliza existențială, el ține să o precizeze, să o întărească mereu, mai cu seamă la sfîrșitul capitolelor. Explicația este aceea că, față de cartea sa anterioară, *Realitatea și romanesc*, acest eseu despre Dostoievski are o voință organicitate, funcțională, ea însăși parte de căpătii a cărții.

Exceptional regizată, după principiul evidentierii esențelor, pînă la a risca un ușor eclecticism, din pricina neglijării etapelor intermediare care au contribuit la ridicarea acelor idei, această carte este în același timp eseu, dar și riguroasă lucrare istoricistă. Să ne explicăm: Liviu Petrescu admite chiar de la început că este o naivitate să faci abstracție de atîtea studii esențiale care s-au scris despre Dostoievski (începînd cu cel al lui Gide, extrem de prețuit de către L. P.) și alege, în consecință, metodologia cea mai sigură — înregistrarea comprimată a opiniilor. În felul acesta, pentru criticul înzestrat cu cunoașterea exhaustivă a documentației, problema devine simplă, cel puțin în principiu, iar contribuția proprie își găsește loc în urma epuizării informațiilor. Liviu Petrescu are însă în plus o abilitate

specială de a dirija firesc discursul informațional, încît demonstrația devine un tot unitar, valoros prin chiar faptul că există într-un deosebit ecleraj, iar contribuția personală, pe care oricum nu o vedeam intervenind mecanic după consemnarea lucrărilor de referință, se pierde osmotic în ideea atît de strîns urmărită. La un moment dat, există impresia că autorul e cucerit de o anume beatitudine, născută din constința că poate racorda la nucleul temelor dostoievskiene dramatica fluctuație de motive filosofice care domină acest secol, sau care l-a precedat. **Omul revoltat sau Fenomenologia spiritului, Cugetările** lui Pascal sau opera kafkiană sînt luate ca bunuri spirituale atemporale, pînă să se explice unul prin altul, în act sau în potență, cu condiția numai să li se depisteze punctele prin care se completează. Liviu Petrescu fortează cu o bună știință limitele eselui, mai ales că pentru această nouă libertate pe care o reclamă are și o tehnică compensatoare. Esul despre Dostoievski este de fapt, redus la scară, o panoramă a ideilor, care face abstracție de evoluția literară românească, sau cel puțin o trece pe un plan secund, pentru că ea există, pentru Liviu Petrescu, doar ca un rezultat firesc al mișcării ideilor.

Pe Liviu Petrescu îl tentează mereu epuzarea unor subiecte, prin urmărirea întregii lor evoluții la diverși autori. Cînd este însă constrîns la referințe limitative, păstrarea aceleiași metode trădează un anumit schematism. Capitolul **Măștile lui Thersit**, excelent gîndit și cu o anume importanță în economia întregii lucrări, lasă unei impresii unui simplu punctaj, a unui proiect care ar urma să fie apoi dezvoltat. Nu spunem că Liviu Petrescu trebuia să dilueze constatările sale despre „umilirea” sau despre atitudinile paradoxale ale eroului dostoievskian, dar este prea evidentul retragerea unui spectaculos, necesar, din cadrul demonstrației. Și acest lucru se întîmplă după ce toate datele care-l anunțau au fost construite. Din prea multă lămpiditate, crezîndu-le de natura evidentei, autorul pare să-și semneze, uneori, parcă din obligație propriile idei, fiind chiar tentat să le generalizeze pe altele de mai mică importanță. Observația aceasta nu respinge însă, nicidecum, eleganța rece, precisă a scrierilor lui Liviu Petrescu; poate cel mult să propună utilizarea unei anumite atmosfere, pe linia revelării acelei „pierderi pe sine” a eroului dostoievskian — cum îi definește autorul, în mod concludiv, voința de comunicare.

Vom observa, la o privire din urmă, că Liviu Petrescu a ținut să ne dea un Dostoievski al Occidentului. Tensiunea acestei restituiri, depistabilă prin toată cartea, este de fapt și măsură a dificultăților pe care le implică realizarea unei asemenea „hagiografii”. Cea pe care a încheiat-o Liviu Petrescu este exemplară!

ȘTEFAN CAZIMIR Tensiunea lirică

Pentru că în legătură cu esul despre Dostoievski am inițiat o critică a metodei, să păstrăm același criteriu și la discuția despre cartea lui Ștefan Cazimir — *Tensiunea lirică* (Ed. Eminescu, 1971). Autorul pornește de la necesare delimitări formale, țînd să definească nu atît conceptul în accepțiune strict teoretică, cît „starea”, abstricentul general accesibil prin aproximările care se presupune că noi le avem deja reprezentate în mare. În această optică, delimitarea nu este conceptuală, „tensiunea lirică” nu este opusă unui con-

cept similar, ci „relaxării”, sau non-liricului, iar premisa nu pregătește un cîmp teoretic, ci numai o generală situație metaforică: „Tensiunea nu reprezintă o stare a lirismului, căreia i s-ar opune relaxarea, ci starea lui unică, în opoziție cu cea ce nu e liric. Această deschidere universală a noțiunii o separă cu hotărîre de sensurile adiacente și o apără de confuzia cu ele”.

Acest început reflectă, în mic, metoda pe care o utilizează Ștefan Cazimir de-a lungul întregii cărți. Tensiunea lirică începe foarte curînd să fie definită ca produs al unor „cîmpuri de forță”, rezultat de fapt al intervenției unor cîmpuri semantice pe care le implică diverse cuvinte-cheie din economia unui poem. Altcum spus, Ștefan Cazimir este tentat să introducă o metodologie mai puțin exclusivistă, de cercetare structurală aplicată la mai vechi metode interpretative. Observăm deja existența a două metode: pe de o parte, autorul cercetează deosebită atenție „cîmpurile” acestor cuvinte, importanța lor în construcție, capacitatea lor de a da naștere unei tensiuni, izvoartă din proliferarea continuă a forțelor contrarii. „Scoateți din poezia lirică — spune Ștefan Cazimir — pe dar și pe numai, pe odinioară și acum, pe iar și pe cel din urmă, pe în curînd, pe iată, pe încă, scoateți, verbele la imperfect, la optativ și la vîltor — și edificul se va prăbuși, lipsit de stilpii săi de susținere”. După această teorie, în dialectica unui poem conjuncția dar, spre exemplu, ar avea rolul de a contrabalansa niște forțe contrarii, de a elibera contrastele, de a pune în opoziție nucleele tensionale ale poemului etc.

Lăsînd la o parte faptul că valorile funcționale ale unei asemenea conjuncții nu acționează după explicația autorului în foarte multe cazuri, iar orice clasificare a lor după aceste criterii este destul de hazardată, să facem constatarea că aceste conjuncții nici nu creează, de fapt, tensiune. Ele mai degrabă epuizează o tensiune creată anterior, ele introduc un final previzibil, scontat; facilitează intervenția unui sens moralizator. În strofa eminesciană: „O, ești frumos, cum numă-n vis / Un înger se arată / Dară (s. a.) pe calea ce-ai deschis / N-oi merge niciodată”, conjuncția este plasată central pentru a despărți, ca să folosim aceeași parametri, două momente tensionale între care a intervenit sensul comunicării — decizia renunțării — și nu o terță tensiune.

Metoda în sine este fructuoasă, dar, vom observa, pe de altă parte, că Ștefan Cazimir nu este consecvent în a o aplica. Autorul deviază de la ea spre o critică impresionistă, chiar în același timp cu introducerea șirului de exemple. După ce a stabilit prin metodele mai atenuante ale unei critici structurale termenii discuției, pe Ștefan Cazimir îl tentează mai mult analiza pe text, făcută cu finețe, ce-i drept, dar inițiatore a unei noi orientări teoretice, în funcție, acum, de concluziile limitative pe care le degajă textul. Aceste analize mai au comun cu ideea generală doar obstinarea cu care se depistează variantele poziționale ale altor conjuncții. Se scriu în paralel două eseuri, amîndouă avînd, la fel, șansa de a degaja concluzii ispititoare, cu condiția, însă, să nu colaboreze.

Optăm mai mult pentru a doua formulă, mai puțin schematică, cea care reușește, de fapt, să susțină cele mai interesante observații. Tristețea este, însă, că de la abatele Bremond nu reușim, în acest fel, să facem nici un pas mai mult.

Dinu FLĂMÂND

avantpremieră editorială

MIRCEA CONSTANTINESCU
Smog
Roman Editura „Cartea Românească”.

ION OLTEANU
Migrațiune
Versuri. Editura „Eminescu”.

VALENTIN DESLIU
Cincoze uitate
Cuvînt înainte de Șt. Aug. Doiș. Editura „Litera”.

VASILE FULGEANU
În petite
Schite umoristice. Editura „Litera”.

INTILNIRI CU CITITORII

Timisoara

Studenti

Am fost, Marin Sorescu și cu mine, câteva ore în mijlocul studenților de la Institutul Politehnic din Timișoara care ne-au invitat la o discuție despre literatură. Se terminase tocmai un fel de olimpiadă, pe specialități, și de acolo studenții (între care două fete care câștigaseră principalele premii) au venit direct la întâlnirea cu noi. După matematică, electrotehnică, mecanică, — poezia.

N-aș putea spune că mă îndoiam vreo clipă de realul lor interes pentru o „disciplină” ce nu figurează (cel puțin deocamdată) în programa analitică a Institutelor Politehnice; acum cițiva ani m-am ocupat de un cenuclu al politehnicienilor din Capitală de la care păstrez impresii din cele mai plăcute. Dar am fost adinc mișcat de gravitatea, deloc convențională, deloc „făcută”, de marea dragoste de literatură a acestor viitori ingineri și savanți, în stare să treacă cu tot firul de la problemele de fiecare zi ale studiului lor la întrebări despre pictură și poezie, despre rostul artei în viața modernă s.a.m.d. Nu e vorba numai de inteligența tinerilor noștri conlocuitori; e vorba de pasiunea lor. Nu refuzau să înțeleagă nimic, nu se arătau speriați de dificultățile unui limbaj — acela al artei moderne — prin care mulți dintre înșiși oamenii de litere își justifică conformismul. Mi-a plăcut spiritul lor deschis, tineresc, dovadă a unei mari receptivități. Mi-am dat seama că acest spirit este una din condițiile principale ale dialogului scriitorului cu cititorii; el îi poate apropia de literatură pe oamenii învățați cu cifrele, cu teoremele sau cu legile fizicii. Orice graniță între matematică și literatură poate, astfel, să dispară. Ceea ce contează este curiozitatea intelectuală. Tinerilor, care mine vor avea și programa complicată calculatoare, le place să citească literatură; le place să citească și înțeleg literatură; ea nu este pentru ei „doar un mod de ale umple „timpul liber”, ci o nevoie esențială, o altă față a pasiunii care-i stăpânește cînd intră în laboratoare, cînd se află printre cifre și mașini. Ce constatare mai încurajatoare ar putea face un scriitor?

Nicolae MANOLESCU

„Păscălie sau carte de zodii pe 140 de ani”

Ne-am dus la Timișoara știind că avem trei sau patru cititori — global — cel mult nouă, incluzându-i și pe cititorii revistei „Luceafărul”, toți acești cititori, bineînțeles, de la Facultatea de filologie, amăgiți prin definiție și prin manual. Au fost, ce-i drept, și aceștia, de necrezut mai mulți, dar nu ne închipuim că vom fi răpiți de politehnicieni care au ținut morțiș să discute cu noi de la om la om despre poezie, ceea ce n-au făcut filologii care, ce e drept, poate că știu mai multe decît noi despre arta poetică și despre slujitorii ei.

Există în parcul din Timișoara, pe malul gîrlei Bega, niște frumoși platani. Aceste statui vii ne-au vegheat cele două zile de popas timișorean, trăgînd cu coada ochiului la aripa cea nouă a Institutului Politehnic „Traian Vuia”, unde în acele ceasuri se făcea și literatură. Rareori n-a fost dat să întîlnim un spirit mai adinc pornit spre descifrarea frumuseții himerelor ca la acești tineri exacti pe care, dacă cifra nu-i poate înșela, cu atît mai puțin literele. Trei ceasuri de discuție cu politehnicienii timișoreni (Nicolae Manolescu, a primit în dar o carte veche, tipărită prin 1907, „Păscălie sau carte de zodii pe 140 de ani”, spre a-i servi de îndreptar critic) — trei ore zic a trebuit să reprezentăm exactitatea pe care noi literații ne-o imaginăm în domeniul foarte vag numit beletristică. Lască n-am răspuns la întrebările privind dispariția artei, odată cu dezvoltarea științelor și mașinismului. Dar astfel de întrebări ei le-au pus cu ironie, bănuim, la adresa teoriilor de-acest fel. Ce-am putut să vedem a fost acea atmosferă electrizantă de dragul artei, acel altruism al tinerilor oameni de știință capabili, pentru o discuție în jurul frumosului din vers, proză și critică să riște să piardă seara de dans a frunțașilor la invățătură.

În publicația lor studentească „MICRON” — exemplară prin ținută și nivel, se dă întîietate problemelor pline de adevăr ale vieții cotidiene, în articole și materiale sociologice pe care ei doresc să le publice cît mai des și nu vedem de ce n-ar face-o și de ce n-ar găsi înțelegere.

Cînd nu sintem oameni exacti, încetăm de a mai putea comunica profund cu puful de păpădie care este arta. Între mașinile și cifrele pe care ei, studenții, le vor minui în viitor, am simțit căzînd acești fulgi fragili de păpădie ca niște semne de carte. Le mulțumim acestor tineri de la Politehnică din Timișoara, asistenților Boldea Ion, Bogoevici Mircea, ca și studenților Anton Anton, Alina Boleanțu, Marina Ceaușescu și celorlalți care, spontan, ne-au făcut să ne bucurăm descoperind cititorii de literatură atenți și adevărați într-un institut ingineresc.

E prea tîrziu să ne mai ocupăm acum de studiul matematicii și fizicii; credem însă în umanismul profund al științei și în deschiderea ei spre tot ceea ce interesează viața și sufletul omului.

Marin SORESCU

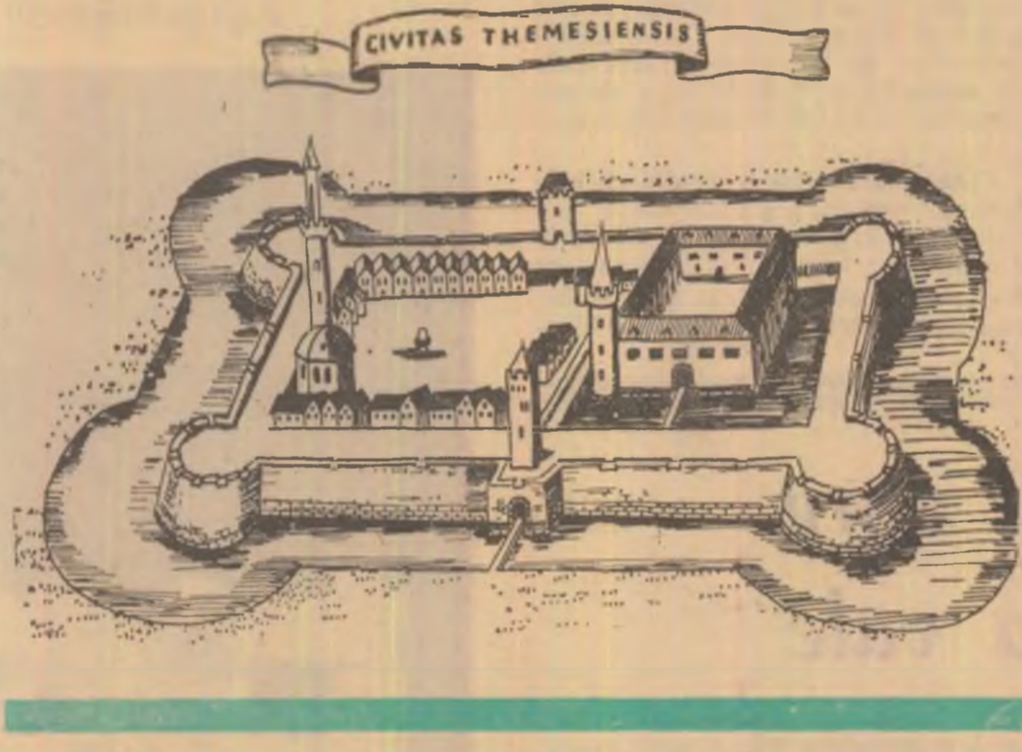
Castrum Temesiensis

Între verzele de descintec al cerului al aerului, al porților și al pămîntului, Banatul își poartă istoria cunoscută și mai ales cea necunoscută asemeni călătorului ce vine de la începutul lumii, și trece fără grabă pină la sfîrșitul ei, purtat de o perpetuă sete de mișcare.

Am fost în duminica trecută pe malurile Begăi, printre caiace, sălcii, tramvaie galbene și cărămizi de 700 de ani. Armonia formelor, a sunetelor, a gesturilor cu care femeile își purtau costumele naționale, receptivitatea la poezie m-au determinat să cred că locuitorii Timișoarei au la poarta cetății și a spiritului o balanță divină a frumosului.

În ore de crepuscul, cînd soarele cobora scările lui de lumină peste așezările caselor, către culorile elementare, simțeam pămîntul înotînd în valurile unei liniști de naștere ca la începutul lumii.

Ioana BANTAȘ

NELLY CUTAVA

Strada vinătorilor

Romanul Strada Vinătorilor (ed. Eminescu 1971) ne introduce într-o atmosferă intrucută cunoscută și casa bătrînă, scundă din lăcerea livezii, familia formată din personaje enigmatice, fetița cu o imaginație inflăcărată care visează în acest confort părgănit, toate par coborîte din La răsărire de vînturi. Dacă mai adăugăm că eroina se numește Caty și că ea asistă de mică la drame nemărturisite care îi stîmulează caracterul și așa pasional, avem și mai bine în față imaginea completă a romanului lui Emily Brontë. Accentul personal există, multă interesul de pe epic pe virtualitate. Autoarea fine mai mult la ceea ce vrea Caty să se intimple decît la ceea ce i se întîmplă cu adevărat. Din această insistență a așteptării izvoare pagini de minufioasă analiză psihologică.

Treptat, romanul își schimbă culoarea și ne transportă într-o lume mondenă, cu relații superficiale. Adolescența care promitea mereu să se consume într-o dramă romantică, își însușește morală relativă a motropolei și se antrenează în raporturi erotice profitabile. N. Cutava ar vrea să insinueze că frumoasa ei eroină a rămas aceeași înștată de puritate care a învățat însă că fericirea se dobîndește prin experiența eșecului. O anumită exultanță a tineretii independente face totuși atrăgător acest compartment al romanului, care aminteste pe G. Călinescu din Cartea nunții.

EUGEN ZEHAN

Mlaștina

Cu mult mai întins și cu mult mai pliciat, romanul Mlaștina (ed. Eminescu 1971) tratează o problemă, în sine, interesantă: integrarea socială a tinerilor care au ajuns la vîrstă responsabilă. Dinu Bordeanu, autorul fictiv al acestui roman-confesiune, a absolut de curînd facultatea, dar o inerție inexplicabilă îl face să intîrzie în tot soiul de deliberări. Scos din ritmul generației sale, tîndrul va aluneca tot mai mult în „mlaștina” tribulațiilor și vagonajului. Din fericire, o femeie care trăiește aceeași latență regresivă, îl va trezi brusc, amintindu-i că e bărbat și că trebuie să-și ofere protecția.

Curba evoluției lui Dinu Bordeanu antrenează o pleoră nesfîrșită de considerații, dintre care unele au valoarea anchetelor sociologice. Colecțiile însă se acoperă de o iremediabilă banalitate. Din fraze care ocupă cite o jumătate de pagină aflăm că părinții își iubeșc copiii, că femeile gustă nesturile brutale, că unsori zîmberni ascunde o mare tristete etc. etc. Serii interminabile de sinonime vin să precizeze nuante pe care, nu numai că le-am intuit din primul moment, dar le cunoaștem din conversațiile zilnice. De asemenea, arzul prin care se încearcă euocarea modilor periferice, hîte la ochi și trădează un gust îndoielnic.

La același nivel didactic se situează portretele personajelor. Dinu Bordeanu, pentru a cărui portretizare se consumă sute de pagini, ră-

Șezătorile literare ale revistelor

„Luceafărul”, „Tribuna”, „Orizont”

În zilele de 24 și 25 aprilie a.c. redacțiile revistelor LUCEAFĂRUL, TRIBUNA și ORIZONT au organizat întîlniri cu cititorii în orașele Timișoara și Lugoj. Întîlnirile au avut loc în întîmpinarea aniversării Secmicentului Partidului Comunist Român și s-au desfășurat sub egida Frontului Unității Socialiste.

La aceste întîlniri au participat scriitorii Ștefan Bănuțescu, Cezar Baltag, Ioana Bantaș, Leonid Dimov, Grigore Hagiu, Nicolae Manolescu, Sânziana Pop, Marin Sorescu, Constantin Ţoiu, D. R. Popescu, Augustin Buzura, Victor Felea, Ion Lungu, Negoiaș Irmiș, Nicolae Prelipceanu, Anghel Dumbrăveanu, Al. Jebeleanu, Dușan Petrovici, George Drumuri, Ion Maxim, C. Miu-Lerca.

Un deosebit interes s-a remarcat în rîndul cititorilor tineri, al studenților, pentru literatură și pentru publicațiile scriitoricești.

La Universitatea din Timișoara, în după amiaza zilei de 24 aprilie, poezii au citit din lucrările lor în fața unui public numeros de profesori și studenți care au făcut o caldă primire scriitorilor clujeni, bucureșteni și timișoreni. Criticul Nicolae Manolescu și poetul Marin Sorescu au fost invitați în ziua de 25 aprilie la o întîlnire cu un grup de studenți de la Institutul Politehnic „Traian Vuia” din localitate, în cadrul căreia s-au purtat discuții asupra literaturii contemporane și asupra raportului ei cu știința. Prozatorii Ștefan Bănuțescu și D. R. Popescu au avut deosemeni întîlniri cu studenți ai Facultății de filologie.

O șezătoare literară a avut loc în ziua de 25 aprilie în orașul Lugoj, unde scriitorii clujeni, bucureșteni și timișoreni au citit din lucrările lor.

În pagina de față publicăm note și impresii ale unora din participanții privind întîlnirile cu tinerii cititori bănățeni și locurile vizitate cu acest prilej.

„L”

TIMIȘOARA în conștiința scriitorilor

Iosif Popovici vorbea în prefața poeziei lui G. Gîrda de gasconismul bănățeanului. Expresia nu e lipsită de justete. Românii de aci e poate cel mai volubil și vorbăreț dintre toți frații săi. Vorbirea lui se desfășoară fără nici o sinteză, pe cale asociativă. Din examinarea a o sumedenie de lucrări de tineri școlari din Timișoara am constatat că punctul era invins de virgulă. Se înțelege. În virtutea asociației orice idee atrage după sine pe alta. Punctul închide procesul gândirii, virgula îl lasă deschis.

Din acest spirit enumerativ rezultă un realism care se face mai evident în artele plastice. Gasconismul și realismul trebuie pus însă în legătură și cu meridionalismul relativ al provinciei.

(G. CALINESCU : Revista „Banatul”, nov — dec. 1926, Opinii fugare și libere despre Banat.)

Poetul Victor Vlad Delamarina e întîiul scriitor român care îndrăznește să scrie dialectal: lucru n-ar fi fost cu puțință dacă Banatul n-ar fi dat naștere tocmai celui mai diferențiat dialect al Daciei și dacă poetul n-ar fi ieșit din conștiința etnografică a acestei regiuni de-o izbitoare mîndrie locală. (Dialectul acesta cu consonante muiate în miere e de altfel singurul dialect în care o doamnă de înaltă intelectualitate își poate permite să vorbească fără de-a-și pierde frumusețea, ceea ce se și întîmplă destul de des și de fermecător la Timișoara sau Lugoj).

(LUCIAN BLAGA : revista „Banatul” nr. 1. 1926)

compendiu

mine un ins șters, identificabil doar prin absența inițiativiei. Prietenii săi figurează didactic două posibilități: eroismul anonim sau parazitismul social. Excepție face cîntecul Laurențiu care se transformă peste noapte într-un sentimental, dar transformarea sa e nemotivată și neconvingătoare.

Ceea ce e valoros ca observație socială se pierde astfel în acest hîțis de literaturizare gazdărească. O concentrare energetică ar putea face din romanul lui E. Zehan o năvălă scurtă, dar plină de gravitate.

CONSTANTIN

MATEESCU

Fumul bunicului

Tot atît de fluent și nativ se dovedește C. Mateescu în culegerea sa de schițe educative, apărută la ed. Albatros. Autorul e cunoscut ca un promotor al literaturii pentru tineret, evocînd cu grație crizele virștei și mîscînd dezinvolt intențiile pedagogice. Eroi săi sint cel mai adesea adolescenții traumatizați de neapăsura maturilor. O oală întelene îl scapă pe autor în tabăra celor dinții cărora le preia mentalitatea fără nici o umbră ironică. Substituindu-se unor conștiințe adolescenține, C. Mateescu își păstrează naturala. El redescoperă cu candoare adevăruri aflate în toate manualele de psihologie.

O primă caracteristică a vîrștei

ar fi deplina luciditate. Adolescenții au simțul moral dezvoltat monstruos. Ei nu iartă pe nimeni și judecă în virtutea unor principii absolute.

O altă caracteristică ține de domeniul de a trăi autentic. Îndatoririle școlare, treburile casnice, preocupările celor dragi mari, toate fac obiectul neînțelegerii și refuzului. De aici, actele de nonconformism care scandalizează în plan social.

Urmează frenezia, elanul creator, romantismul...

Chiar și atunci cînd situează în centrul povestirii sale un personaj adult, C. Mateescu îl tratează cu mijloacele literaturii educative. Povestirea intitulată Aseară, cînd priveam cerul... conține monologul unui profesor îmbătrînit prematur. Femeia care spală rufe absorbită de treabă și răspunde monosilabic confesiunii sale mărește senzația de singuratețe. Profesorul urște catedra care îl pune în ostilitate cu clasa. El ar vrea să facă parte dintr-un elevi care cîntă seară din chitară și se sărută prin parcuri.

Rareori reușește C. Mateescu să-și depășească propriile restricții tematice. Ceea ce impresionează în asemenea cazuri este sensibilitatea de a reacționa în fața frumuseților simple, neobservate de trecătorii grăbiți. Din păcate, această sensibilitate o aminteste pe aceea, de neconștient, a lui Saint-Exupéry.

Alex. ȘTEFĂNESCU

Elogiu orașului

Un oraș cu oameni sentimentali care au știut să-și salveze iarba și pomii. Nici o noapte n-a smuls hoțeste arborii din rădăcini. Nici o noapte n-a aflat barierele ridicate pentru invazia de smoolă și de bitum. N-am văzut alt oraș cu grădini atît de întinse și de strălucitoare. N-am văzut alt oraș salvat în felul acesta de verde, salubritat și aerisit prin efluvii de clorofilă. Fiecare clădire are copacii ei. Fiecare clădire are iarba ei. Arhitectura modernă n-a făcut nici o concesie. Noua clădire a Universității cu terenurile de sport și cu parcurile dimprejur închipuie o pinză flamandă; a deschis cineva o fereastră și se vîd peisaje calme, campestre, orizonturi largi și odihnite. Fiindcă mai ales astfel este superbul oraș de pe Bega: un oraș cu spații imense și fără aglomerări. Am trecut din stradă-n grădină și din grădină în stradă și m-am pomenit deodată calmă și liniștită și limpede.

Pe urmă, la un ceas de dimineață ploioasă am descoperit străzile. Era lumină destulă și mai erau culorile umbrelor. Nu era multă lume pe trotuare, dar cită era aștepta schimbarea de stopuri la intersecții cu lîniște și cu disciplină și senzația permanentă era de zi de duminică. Contau enorm și pavașele drepte acoperite cu calupuri de piatră curată, și tramvaiele galbene cu pasagerii lor liniștiți. Trotuarele sunt mărginite de pomi și peste globurile de frunze fațadele caselor sunt prelungi și înalte cu ornamente pe la ferestre cum am văzut în Austria, în Germania și în Flandra. Mai tîrziu, cînd am văzut și copiii, mergeau tot așa, în lîniște absolută de parcă ieșiseră dela școala de duminică.

La un ceas de seară senină am descoperit rîul Bega. Apa întîi desparte orașul prin maluri dar apoi îl apropie prin poduri și din acest punct de vedere Timișoara este orașul nostru cel mai occidental. Rîul trece printre grădini, pe apă am văzut ambarcații de iole și de caiacuri iar în grădinile de pe mal sunt restaurante. După-amiază ploaia stătuse și la ora aceea de seară cerul era senin și pe apă alunecase un soare de asfințit. Cred că malurile apei sunt în stăpînirea elevilor și a studenților din oraș fiindcă cei care pilotau ambarcațiile erau tineri după cum tineri erau cei care în inserarea aceea de primăvară spălată închipuiau un tip special de adolescență înaltă și blondă, sportivă și camaraderăscă, neostentativă și nespecială dar calmă și civilizată cum n-am mai văzui.

Dar pe urmă a venit ceasul nopții și totul s-a schimbat în istorie. Abia în jeturile proiectate în aer de reflectoare am descoperit cetățile și palatele și bisericile și turnurile și piețele cu statui, un incendiu mornit de cărămidă străveche lumina pe jumătate orașul care la ora aceea cîntă mai în sud lumea abia se lasă spre stradă, era pustiu. Fiindcă Iancu de Huniade era la-nedemînă, dar locuitorii burgului nu.

Sânziana POP

Bătrîna electriciană

Cînd ieșim din amfiteatrul universității timișorene, după recitalul de poezie, nori mari de ploaie se ridică la orizont. E duminică după amiază, pe Bega trec schifuri iuți, tricouri colorate. Spinările sint ude de stropii improșcați Bega, atît de civilizată cînd curgînd cuminte în patul ei de beton... E o pictură, opera unui pictor citadin pasionat de lucrările inteligenței asupra naturii. În spațiul acestui oraș ordonat și riguros, chiar și norii cabrați la orizont par forme geometrice gîndite, minuțios elaborate, o arhitectură monumentală, ceva din bărocul timișorean. Sint sigur, că, cel puțin aici, ei urmează rațional și întocmai previziunile buletinului meteorologic.

Multe tromii s-au mai făcut pe seama spiritului bănățean, practic, tenace și productiv. Chiar și puterea sa de a produce — la cîmpie și în uzină — în mod organizat și cu obsesia randamentului era privită cu amuzament de așa numitul pe vremuri „spirit regătenesc”. Bănățenii locuiesc în case solide de piatră și de cărămidă, dar dovada unui corp orientat nu spre contemplare, ci spre acțiune, efort și performanțe ambioase. Blegea, luptătorul amator, care „face praf comeția” rămîne reprezentantul greci dar simpatic al acestei vitalități extraordinare care nu se încurcă în subtilități.

Un oraș, cel mai bine îl cunoașteți seara, pe ploaie. Străzile sint atunci pustii, soarele nu mai produce efectele lui, nu mai există decît tu într-un dialog intim cu sufletul tău al orașului. Între mîncarea parcurilor ample și roind armonios sub ploaie și temelile trainice ale clădirilor, sentimentul ciudat că ești ocrotit, că totul e mai mult uman decît natural...

Pe un felinar lîngă Muzeul Banatului, scrie în cîteva limbi :

12 NOIEMBRIE 1884. PRIMUL ORAȘ DIN EUROPA LUMINAT ELECTRIC.

Uitasem. Cum de uitasem tocmai acest lucru ?

Bunică Timișoară, spun, bătrîna noastră electriciană...

Constantin ŢOIU

Om
de carte
și spiritul
timpului

„Ceea ce pare că aparține trecutului este pentru vecie păstrat în idee” — Hegeliana — prezență spirituală a trecutului, este nu numai necesar acută, ci o chestiune de structură a intelectului, a omului de cultură.

Parafrazându-l pe autorul „Rațiunii în istorie”, putem zice după el „Spiritu nu aparține nici trecutului, nici viitorului, ci este absolut — acel — „acum”. Vom zice: — Conștiința istorică, această forță morală a unui om, a unui popor nu este apanajul celor din sfera trecutului sau viitorului, este peren, deci și al concepției noastre despre viață, despre cultură.

Conștiința de sine a omului de cultură nu poate prinde formă, aceea formă concretă a ideilor, fără această conștiință istorică.

Ne împlinim, ne definim în concertul universal tocmai prin această conștiință de sine, conștiința de a aparține unui popor, culturii aceluia popor, traversând toate etapele de gândire și creație a succesiunii generațiilor, a veacurilor de experiență, de lupte, de înfringeri și de culminări în formarea acelor geme vii, acelor depozite de spirit; spirit care dacă se poate afirma constant — și creat — în toate timpurile — este forma ideală și distinctă care ne definește și ne impune umanității.

Personalitatea fiecărui om de cultură se alcătuiește, prin muncă, acumulare de date spirituale create în trecut. „Ex nihilo nihil”. Nu există generație spontană. Toți sîntem tributari, în scară, din secol în secol, primilor oameni care au spus întiele litere ale alfabetului înțelepciunii adunate, a culturii.

Descindem din pisanii, din cronicari, ca spirit și limbă, din actele, gesturile voevozilor, ale plășilor, ale oamenilor de gloată, ale întregului șir de oameni aleși sau obișnuiți care au format istoria; trecutul, succesiunea, făcându-ne în dar prezentul cu toată agonisita și cu prescripția subînțeleasă că avem același rost și îndatorire de îndeplinire și grijă pentru viitorime.

Descindem din clasicii limbii și literaturii noastre, fără să-i mai numim e-numerindu-i, descindem din această totalitate etică, ce formează realitatea, realitatea acceptabilă, liberă, și subordinată forțelor morale de continuitate, de cinstire a tot ce s-a creat valabil, valoros sub semnul unui umanism și al unei distincte esențe naționale.

De aceea, a fost un act de cultură și de conștiință istorică a culturii momentului nostru, tipărirea, prezentarea semnificativei tipărituri a „Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său”, generațiilor de lectori ai acestui segment de prezent. Face parte un asemenea act din această conștiință istorică a oamenilor de cultură de azi din România.

„Spiritul unui popor este spirit determinat, conform treptelor istorice ale dezvoltării sale” — spune Hegel.

Spiritul este conștiința de sine și generează valuri în toate sferile de acțiune și gândire diferențiate.

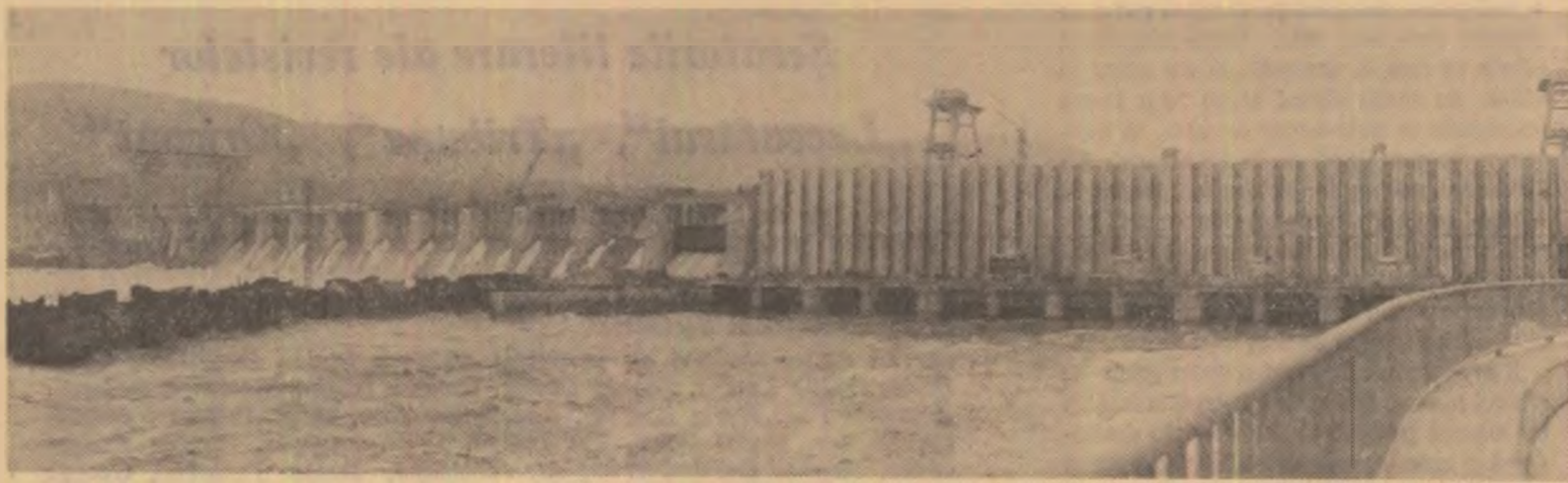
Substanța și conținutul spiritului peren al istoriei este raportul etic al vieții și creației tuturor celor ce se numesc și caută să fie într-adevăr oameni de cultură, oameni ai unei culturi, ai culturii poporului din care fac parte.

Radu BOUREANU

VIDA GEZA : BALADA LUI PINTEA (detaliu)

conștiința istorică

BARAJUL DE LA PORȚILE DE FIER

Conștiința comună

Conștiința istorică a omului de cultură, în măsura în care termenul e folosit într-un mod mai fierbinte decât cel universitar, pentru că cel mai bine li se potrivește celor care au făcut parte din colectivul creatorilor „Mioriței”, — nu trebuie confundată nici cu memoria faptelor, nici cu înregistrarea lor, oricât de obiectivă.

Această conștiință te solicită, ba chiar te obligă să iei atitudine în fața faptelor istoriei, o atitudine conformistă sau, dimpotrivă, o atitudine revoluționară.

Timpul istoric este un timp afectiv, un timp simțit, și nu un timp abstract.

Nu e de ajuns să examinezi lumea în mod obiectiv, această obiectivitate fiind dublă.

Privită din unghiul surprizei, lumea este revoluționară.

Privită din unghiul obișnuinței (uleiul gros al obișnuinței) — lumea este conformistă.

Punctul de vedere conformist nu poate fi decât static.

Conformistul vede ceea ce se conservă, ocularul lui respingind evidentă transformare a materiei, pe cînd punctul de vedere revoluționar e singurul care ne permite să observăm noile transformări și să urmărim evoluția lumii potrivit legilor devenirii istorice.

E necesar, deci, să observi transformările din jurul tău, dar, pentru a fi revoluționar, trebuie să le și simți.

În momentele de tensiune extremă, cînd antagonismele agită și zguduie societatea căreia îi aparținem, și cînd sîntem în mod firesc, în mod fatal, solicitați să participăm la rezolvarea lor, ar fi nedemn de rolul nostru istoric să nu ținem seama de această solicitare.

Biografia fiecărui dintre noi este subsumată biografiei colective, momentele de acumulare și de sinteză spirituală sînt

decise de cursul istoriei, și tot ea ne somează să luăm atitudine în fața evenimentelor, tot ea ne fixează ora înținerii, tot ea ne determină să dăm în vîrf „un ciorchin de negi”, sau un fruct anost de hirtie gofrată, și conștiința noastră ne împinge să ne alăturăm celor care li desăvîrșesc mersul înainte, sau celor care o mistifică, o sabotează, o tirăsc în noroi și purulentă, punind mai presus de interesele colectivității propriile lor interese.

Istoria planetei nu e un joc de umbre, nu e un spectacol pe care-l putem privi din primul stal sau de la balcon, parcîndu-i etapele cu ochii pe acele ceasornicului, emițînd ulterior judecăți de valoare, ci se confundă cu istoria luptei de clasă, sub diferitele ei aspecte, de la cele mai primitive mijloace ale progresului și distrugerii, pînă la cele mai perfecționate instrumente moderne, înainte și după apariția proletariatului pe scena istoriei.

A vorbi despre conștiința istorică a omului de cultură, făcînd abstracție de faptul că raporturile sociale și politice, sistemele religioase și juridice, concepțiile teoretice care apar în istorie, nu se explică decât prin condițiile existenței materiale ale epocii despre care este vorba, făcînd abstracție de necesitatea revoluției sociale ca termen al antagonismului ce se declară, la un anumit punct al dezvoltării lor, între forțele productive ale societății și raporturile de producție, ar fi să ducem o discuție lipsită de orizont și, la urma urmei, inutilă.

Conștiința istorică a omului de cultură, și, implicit, a gânditorului și artistului, nu se poate detașa de conștiința comună, căci, în mod real și necesar, ea nu-i poate însufla dorința de a se detașa de natura societății căreia îi apar-

ține, tratînd-o ca pe un material neutru supus deliberării.

Istoria declanșează o neiertătoare acțiune de ecarisaj.

Biografiile aranjate la coafor și frumos costumate sînt desființate cu furie, mai tîrziu sau mai devreme. Există, desigur, o stare de conștiință nefericită, care nu poate fi învinsă decât cînd acțiunea a nimicit obstacolul care a produs surpriza, izbutind să-l neutralizeze prin instaurarea unei obișnuințe noi.

Vorbînd despre conștiința istorică a omului de cultură, este de la sine înțeles că vom avea în vedere importanța moștenirii spirituale în alcătuirea structurii ei, în primul rînd, felul cum abordăm și ne însușim acest legs, intrucît această conștiință trebuie privită în totalitatea ei concretă, adică și în calitate de conștiință psihologică.

Ar fi de prisos să mai demonstrez și eu că desprins de istoria țării și de solul ei, de raporturile de forță petrecute în sfera națională, sîntem niște copaci cu rădăcinile în aer, dar vreau să spun că această imagine general valabilă nu trebuie înțeleasă ca o simplă deplasare în spațiu.

Sînt copaci aeriени în care seva solului matern circulă cu aceeași putere radioasă, capabili să reziste, cu succes rigorilor unei naturi străine.

Virgil TEODORESCU

Restituirea istoriei

În copilărie am văzut o piesă care m-a impresionat profund. Un voievod umbra pe o scenă improvizată și spunea cuvinte înfricoșătoare. Boieri cu bărbi lungi foiau în jurul lui în stînga și în dreapta, căuțînd să-l aducă „pe calea cea bună”, dar el nu se lăsa înduplecat. Nu știu de ce atunci, văzînd piesa, am avut impresia că toate lucrurile le știam de mult, că voievodul acela palid, miștos foarte, exista de totdeauna în mine fără ca eu să fi bănuît. Și nu mi-am dat atunci seama că el era în mine încă înainte de-a mă fi născut eu. Era primul mod în care literatura îmi restituia istoria, sub forma acelei minii neînduplecate și tineresti, și poate mult mai tîrziu am înțeles că această minie și neînduplecare erau o dimensiune a poporului meu, pentru care literatura era obligată să depună mărturie.

Apoi, mult mai tîrziu, într-o vacanță de vară, am întîlnit-o pe Vitoria Lipan și în ochii ei am citit aceeași neînduplecare. Ea aparținea doar aceleiași istorii, și în jurul ei foiau nu boieri cu bărbi înclinate, ci țilhari. Mîndră, coborînd dintr-un spațiu de dincolo de timp, ea intra în istorie făptuind un act care a aparținut întotdeauna istoriei: cel al echității și dreptății, și această femeie neînduplecată, atît de asemănătoare subirelului voievod, mi s-a părut de asemenea, o mărturie și un simbol. Și am citit această poveste foarte simplă despre niște oieri și o femeie iubitoare de bărbat — nu răzbușătoare ci pătimașă după dreptate, care nu se lasă înfrîntă, pînă cînd ea, dreptate, se înfăptuiește — ca pe cea mai frumoasă și mai adevărată „transcriere” a istoriei poporului nostru. Nu scrisă cu date, ani sau bătaii luate din cărțile de istorie — în definitiv acelea aparțineau în primul rînd istoriei — ci cu vorbe înțelepte puse una lîngă alta, cap la cap, toate aceste vorbe, crude sau pline de blîndețe, spunînd de la început pînă la capăt o poveste nu greu de descifrat. Povestea Vitoriei Lipan. O țărancă aprigă și dreaptă care învinge.

Îmi amintesc de tablourile alegorice din anii de școală. O ființă omească reprezentată primăvara, de pildă, o alta războiul. Gîndindu-mă la aceste alegorii astăzi, aș putea spune că istoria e pentru mine Vitoria Lipan. Cu privirea ei mîndră și necruțătoare, zîmbitoare și lucidă, ea semnifică în mod minunat felul în care literatura poate pune oricînd mărturie pentru istorie, relevîndu-i semnificațiile cele mai profunde. O istorie care exista în mine și pe care am descoperit-o pe o scenă improvizată sub înfățișarea unui subțirel și nefînduplecat voievod.

Sorin TITEL

Apele nu curg mereu la vale

Scriitorul e legat de tradiție, de ceasul acesta care bate mereu și la cotitură și la răsruce. El nu poate uita pămîntul, pragul, adăpostul și soarele nostru, cultura națională. Trăirea lui e încununată de o conștiință istorică, de o realitate românească, ale căreia dimensiuni sufletești poate atinge înalte piscuri. Conștiința istorică a omului de cul-

tură trebuie raportată la actualitate. Dacă trecutul bătătoarește drumul vieții, prezentul ne face să-l simțim aproape de capăt. Cu marile lui realități și dimensiuni. E un prezent pe care socialismul l-a lărgit și înfrumusețat. Momentele în care oamenii de cultură au ieșit în întîmpinarea evenimentelor istorice sînt de un prezent continuu. Cine nu recunoaște prezentul în istorie nu e prezent în ființa ei, aparține unei lumi care nu există. Nu trebuie negat sau exclus faptul că există împrejurări pentru care încă nu s-a născut omul.

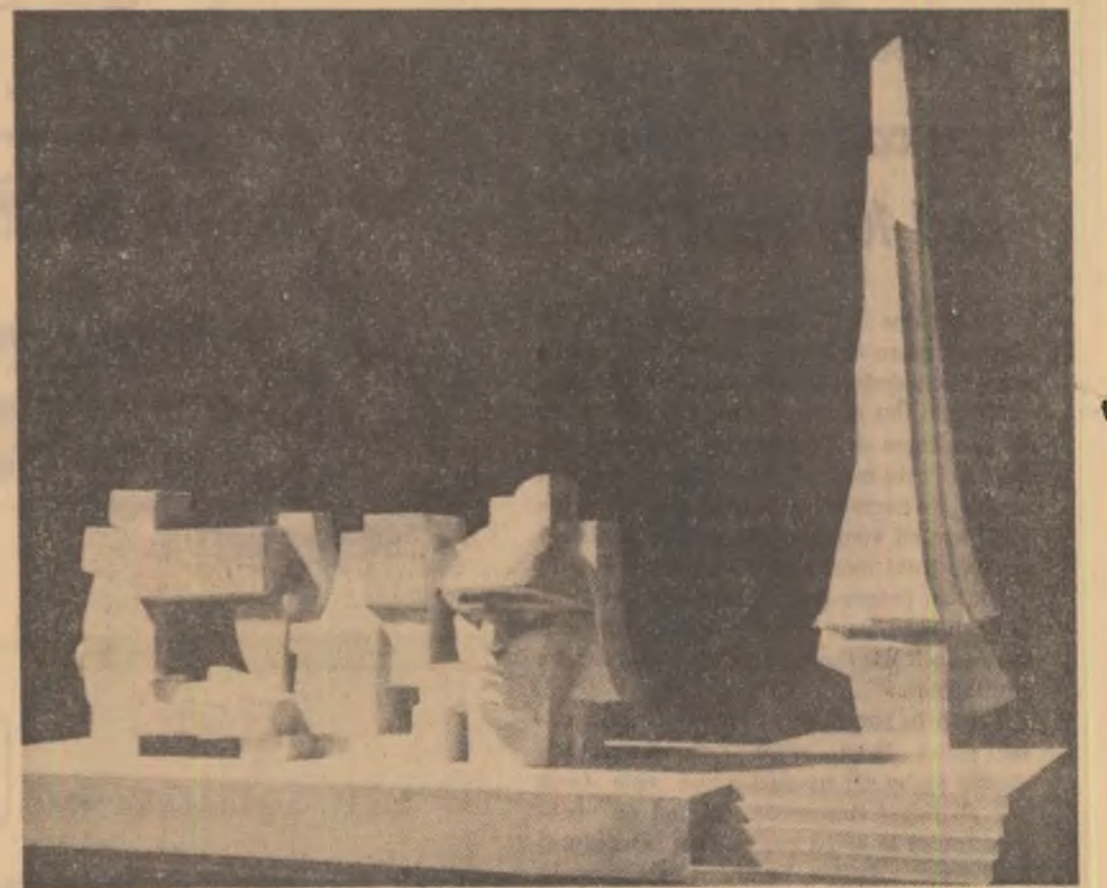
Mulți, foarte mulți s-au afundat în trecut, l-au răscolit, l-au mitizat.

Istoria a ajuns pînă în zilele noastre nu numai cu certitudinile oamenilor, ci și cu îndoielile și împotrivițiile lor. Deci a existat o conștiință istorică, măcar că ea a fost o îndoială, o împotrivire.

În artă, în general, inovația a fost mai întîi transpoziția dorinței de a fi liber, dorința care a fost înțeleasă ca necesitate, dar care în realitate decurge dintr-o posibilitate, din harul fiecărui artist de a spune cît mai frumos lucrurile pe nume.

Cite inovații, tot atîtea splendori. Cîți inovatori, tot atîtea minți luminate. Publicul e receptiv la tot ce e nou. În nou el vede totdeauna o continuitate. Se vede pe sine actual, încrezător, plin de energie, la niște dimensiuni nebanuite pe care opera de artă, scriitorul știe să le prețuiască, să le releve. Dacă se scrie, se scrie pentru publicul cel mai larg. Scriitorul e exponențial acestuia și răspunzător pentru opera sa. Într-o asemenea situație, el, omul de cultură, nu poate să nu țină seama de conștiința publicului. Uneori, aceasta e o verificare a conștiinței istorice a omului de cultură. Și departe de a fi o problemă epuizată, conștiința istorică e o problemă de evoluție.

Titu George CĂMPEANU

VIDA GEZA : MONUMENTUL EROILOR DE LA CAREI

Omul tînr are eroii aproape

Mi se pare că într-un om căruia școala, familia și propriul său gust i-au destinat din copilărie un număr nesfîrșit de ceasuri petrecute în jurul cărților precum și raportarea tot mai strînsă a existenței sale la universul contemporan, după fiecare lectură sau experiență spirituală, în acest om devenit cultivat și sensibil, cultura ia o anumită formă care duce spre ceea ce numim conștiință istorică. E ca și cum ar exista în mod firesc un curent străvechi de viață continuat aici și acum, pe care-l împărțim cu toții de cînd ne-am născut ca pe un aer, un senin care apoi ne leagă și ne angajează unii față de alții cu fiecare an tot mai strîns, pentru că este singura putere ce dă spiritului omenesc inițial amorf, calitate, nume, ordine și un sens. O conștiință istorică simțită ca o permanență îl modelează pe omul tînr.

Atașamentul nostru, al tinerilor, pentru eroi nu este de loc stînjinit ba chiar se întărește prin stingerea copilăriei, cînd se cuvine să urmărim drumul vremii, așa cum în mod necesar fiecare grup de ani, fără să dezmintă conturul spiritual stabilit prin lungă tradiție, schimbă pe nesimțite accentul pe una sau alta din calitățile puternice și încă nedovedite pe care le purtăm. Și pentru că

vechea lui Miron Costin ne este mereu sable literelor din orice cartă, îmi pare că nimic nu se desprinde mai frumos de tradiția cu cumpeni a poporului nostru aducîndu-i în același timp întregire, decît ipostaza contemporană a omului din generația tînră care a găsit într-un loc prielnic și curat cea mai importantă pace, răgazul de a parcurge pas cu pas un drum lung de viață și carte pe care nici o amenințare să nu-l întreprindă, în afara oboselii firești.

Nici un jurămint sau frază inaripată nu poate atrage mai bine atenția asupra unui mod de existență frumos în patria lui Eminescu decît această dorință de reluare a vechilor valori. Și înțelegem că este necesar, să treci mai departe numai după ce tot restul, tot ce rămîne în urmă este bine cunoscut, știut și simțit ca o conștiință, un foarte sigur punct de sprijin, ca un miez al tradiției lungi prin care trecem, ca să-l învîțăm pentru că altfel nu se poate merge mai departe, pentru că în absența reperului care este cultura și conștiința istorică, nîms-ar putea desprinde și să aspire spre progrese.

Irina GRIGORESCU

a omului de cultură

Literatură națională și universală

O viitoare istorie a culturii române din secolul nostru va înregistra, fără îndoială, într-un important capitol, dublul fenomen la care noi, cei de azi, asistăm, la care participăm în mod activ: pe de o parte reconsiderarea tradițiilor naționale, încorporarea lor în conștiința vie, actuală, în creația noastră, pe de altă parte o deschidere nouă spre valorile universale, asimilarea operelor reprezentative ale literaturii și artelor din întreaga lume. Nu asistăm însă doar la o inventariere a tezaurului autohton, nici la o simplă luare de contact cu literatura și arta universală. O cultură în plină expansiune are nevoie de o revivificare a rădăcinilor ei ca și de o deschidere a ei, cât mai larg, spre universul culturii.

Dar nu numai preluarea unor tradiții, concomitentă cu asimilarea unor opere literare-artistice, reprezintă interacțiunea universalului și naționalului într-o cultură vie. Interacțiune absolut necesară. Într-unul din eseurile sale închinată poeziei, în *Sufletul irlandez în poezie*, Ion Pillat observa că „poezia unui popor nu poate deveni de interes universal înainte de a-și fi găsit și exploatat propriul său suflet național în forma artistică cea mai înaltă”. Poetul — bun cunosător al poeziei din alte epoci și țări — înțelegea că acei poeți devin „simbol sufletesc al unui întreg popor” care se identifică cu el, a căror operă încorporează specificul național. Tot Pillat, vorbind despre lirica modernă americană, arăta că aceasta a devenit interesantă pentru europeni, din ziua cînd „n-a mai maimuțit pe nimeni”. Și adăuga: „E o învătățură prețioasă pentru noi”. În perspectiva pe care ne-o oferă evoluția literaturii noastre din ultimele decenii, am formula azi, poate, altfel, cele spuse odată de poetul care a scris *Pe Argeș în sus*. Dar afirmația sa rămîne, în simbul ei, adevărată. Desigur, numai exprimînd ceea ce e cu adevărat al nostru, literatura sau arta noastră pot să vizeze universalitatea. Rădăcinile sculpturii lui Brâncuși sînt înfipte în acest sol, ca și cele ale picturii lui Tucelescu ori ale poeziei lui Arghezi. Ceea ce este autentic în creația acestor mari maeștri ai artei nu se datorează unor elemente decorative exterioare de stilizare, unei culori locale exotice, ci unei identificări cu esențialitatea artei în modalitatea ei românească. Nu farmecul unui exotism, ci viziunea comunicînd cu arhaice structuri, transmise prin arta populară, a fost aceea care, în plămînturile lui Brâncuși, a subjugat publicul din străinătățile în care el a colindat. Aparența la o tulpină comună dă ramurilor, oricît de îndepărtate, autenticitate. Ele sînt din plin ceea ce sînt doar ca membre ale unui organism comun. În „interesul universal” — ca să reluăm cuvintele lui Pillat — cu care au fost întimpinate aceste lucrări, descifrăm omagiul adus îndepărtatelor rădăcini ale unei arte atît de elaborate.

În studiul său, *Formarea ideii de literatură universală*, Tudor Vianu trecea în revistă avaturile ideii de literatură universală în Europa, oprindu-se îndeosebi asupra secolului al XVIII-lea (cursul lui La Harpe) și asupra „bătăliei shakespeariene”. Știm, mai ales din lucrările lui Karl Vossler, că expresia „literatură universală” se răspîndise încă înainte de Goethe. Vianu arată că noțiunea se formează în perioada dintre Voltaire și marele weimarian. Descoperirea — în epoca preromantică și romantică — a literaturilor medievale în limbile vulgare, a literaturilor nordice, a folclorului european ca și a literaturilor orientale, a contribuit la lărgirea „universului literar” ca și a gustului artistic. Lessing și Herder, frații Schlegel, în Germania, au promovat ideea literaturii universale înaintea lui Goethe care a găsit o formulă fericită proclamînd nașterea ei.

Declarația pe care Goethe i-o face lui Eckermann, la 27 ianuarie 1827, privitor la *Weltliteratur* este îndeobște cunoscută. Ea a dobîndit un caracter festiv, constituind un act de naștere al „literaturii universale”. Olimpianul din Weimar ia tonul grav al auzurilor sentințe: „Se vestește epoca literaturii universale și fiecare trebuie să contribuie pentru ca epoca aceasta să se instaleze cît mai curînd”. Eckermann mai consemnează spusele lui Goethe privitoare la faptul că poezia a devenit „un bun al întregii umanității” și că „a sosit vremea literaturii universale, în timp ce literatura națională nu mai înseamnă astăzi mare lucru”.

O asemenea declarație nu trebuie înțeleasă ad litteram. E interesant de remarcat că proclamația lui Goethe se face într-o epocă în care se petrece marele fenomen istoric al deșteptării conștiinței naționale la diferitele popoare. În mod evident, pe măsură ce specificul național al unui popor este pus în lumină și valoare, în operele reprezentative ale culturii sale, el se poate raporta mai rodnic la specificul național al altor popoare. Iar raportarea înseamnă interrelație în sinul unui univers cultural. În *Manifestul comunist*, Marx și Engels au confirmat existența unei literaturi universale ca un simptom caracteristic al timpurilor: „În locul vechilor izolații locale și naționale se dezvoltă schimbul mondial, dependența națiunilor una de alta. Și ceea ce este adevărat pentru producția materială este tot atît de adevărat pentru producția intelectuală. Creațiile intelectuale ale unei națiuni devin proprietatea comună a tuturor. Ingustimea și exclusivismul național devin pe zi ce trece tot mai puțin nepuținți, din numeroasele literaturi na-

ționale și locale se formează o literatură universală”.

Text esențial. E condamnată ca desuetă izolarea culturii, este promovată interrelația lor în baza interdependenței existente în realitate. „Ingustimea” și „exclusivismul” trebuie să facă loc lărgirii viziunii culturale, înțelegerii. În accepțiunea sa marxistă, conceptul de literatură universală cuprinde în sfera sa totalitatea literaturilor naționale, ca și ansamblul acelor creații valoroase ale diferitelor literaturi naționale care, biruind spațiul și timpul, au intrat în patrimoniul cultural al omenirii întregi. Putem înțelege acest termen și ca o sumă a asemănărilor dintre literaturile naționale al căror proces evolutiv prezintă identități și paralelisme de stil, teme și mijloace.

Umanismul ideii goethene, căreia clasicii marxism-leninismului i-au dat girul lor, este evident. De fapt, cum au arătat comentarii lui Goethe (îndeosebi profesorul elvețian Fritz Strich, în *Goethe und die Weltliteratur*), pentru el literatura universală era un mediu prielnic, mijlocînd între felurile literaturii naționale. În literatura universală se produce schimbul între bunurile acestor literaturi: „Ea (literatură universală) cuprinde tot ce ajută popoarele să se cunoască reciproc pe cale literară, să se judece, să se pretuiască și să se tolereze, tot ceea ce prin literatură le apropie și le leagă” (Strich, op. cit.). Gustul secolului nostru pentru culturile îndepărtate în timp și spațiu este un semn al lărgirii conștiinței receptivă a omului, pînă la dimensiuni planetare. Nimic din ceea ce s-a săvîrșit vreodată nu ne e cu desăvîrșire străin, chiar dacă aceasta nu implică aprecierea valorică a tuturor operelor create. Aria culturală în care ne preambulăm este mai vastă decît a fost vreodată în trecut și sîntem deschiși, ca niște exploratori ai spiritului, pentru a recepta orice semnale de oriunde, și a le integra într-un cosmos estetic în permanentă expansiune. Deschiderea gustului modern este simptomatice. Ea indică o nevoie imperioasă. Trăim într-o epocă a ecloziunii și dezvoltării literaturilor naționale. Dar literatura națională nu poate trăi în vas închis. Închiderea în sine orgolios-autarhică a unei literaturi, ca și înstrăinarea ei de specificul național, sînt primejioase. Există, am putea spune, o legătură ombilicală între național și universal, o comunicare vivificatoare.

Asadar, încă o dată, numai prin adîncirea și lărgirea conștiinței naționale, prin creație, în deplină conștiință a specificului național, se pot realiza opere care să poartă întra în patrimoniul culturii universale. Mai mult, poate, decît muzica ori pictura, literatura este legată, prin limbă, de ființa națională. Este logodită pentru o viață cu limba poporului tău, și această logodnă are gravitatea unui destin. Dar destinul pe care-l asumăm implică o răspundere. Răspundem față de cultura națională. Totodată, niciodată — ca în acest secol al comunicărilor — n-a fost mai imperios necesară o înțelegere, o cunoaștere și o prelătură reciprocă a literaturilor naționale. Dar numai perfect asimilat, datul literar-artistice străin poate fi rodnic într-o literatură, după cum numai acea creație care izvorăște din surse autentice, specifice, ale unei culturi naționale ajunge să devină universal valabilă.

Nicolae BALOTA

ATENEUL ROMÂN
SALA PALATULUI REPUBLICII

DISCUȚIA REVISTEI NOASTRE

O preluare de ștafetă

În anii de școală întîneam adesea un bătrîn ursuz, cu plete și lavalieră și pantaloni peteciți, despre care se spunea că n-ar fi în toate mințile — și, după împlîrările nefecite prin care trecuse, poate că nici nu mai era. Ambionant, în tinerețe, realizarea unei opere importante și necesare, căreia, apoi, îi dedicase vreo treizeci de ani din viață și aproape tot cișgiul său de profesor. Era vorba, de fapt, de continuarea unei opere alt dascăl și răpsod de prin părțile acelea, învins de nefericiri chiar la început de drum. Așadar, treizeci de ani în care colindase toate satele unei întinse regiuni, ascultase mii de oameni, înnegrise mii de pagini cu un scris de om chibzuit — și visase, visase o zi cînd rodul strădăniilor sale va ajunge la cunoștința unui întreg popor.

El visase o zi, și avusese parte de o altă: ziua cînd o bombă, una din nenumăratele bombe care-și căută ținta într-un război, îi nimerise căsuța în plin. Mille de pagini muriseră odată cu soția și cei patru copii... Dar au trecut anii — și-am aflat, într-o zi, că un alt dascăl a pornit să colinde satele acelei regiuni, slîmînd că trebuie să-mplinească idealul înaintașilor săi.

Dacă vreți, o preluare de ștafetă. Peste decenii, uneori și peste veacuri, ideile își caută momentul potrivit de afirmare și oamenii care să le aducă la cunoștința tuturor, să le împrînde. Și se găsesc mereu astfel de oameni, se găsesc pentru toate ideile generoase, în slujba umanității. Mi se pare că vremea noastră a fost și este deosebit de prielnică acestor preluări de ștafetă spirituală și de împliniri.

Păstrăm legătura cu trecutul, cu marile valori ale înaintașilor nu din vreo obligație, sau dintr-un respect formal, ci dintr-o necesitate — trecutul ne spune de unde venim și ne-ajută să vedem încotro trebuie să mergem. Istoria și cultura noastră, în ciuda multor împrejurări dramatice, au avut continuitate, consecvență — „epoca nouă”, epoca noastră, cu care ne mindrim, fiind ea însăși, în înfățișarea și idealurile ei, izbînda unei lupte cu adînci rădăcini în istorie. Nu cred că a existat generație de oameni de cultură care să nu fi militat pentru continuitatea și îmbogățirea culturii noastre, fîrste, în împrejurări istorice date și cu mijloacele de care a dispus.

Este adevărat că, nu o dată, intrarea în arenă a unei noi generații stîrnete nedumeriri, dacă nu și îngrijorări și îndoieli. Se creează impresia unei rupturi cu istoria, cu tot ce-a fost înainte, și se nasc întrebări: încotro? ce va fi? — pentru ca să se constate, după numai cîțiva ani, că respectiva generație dă strălucite arte și culturi naționale. Căutările de început ale unei generații care vrea să-și facă auzit glasul, să aducă noutatea gîndirii și simțirii ei — nu înseamnă ruptură cu trecutul, negare a înaintașilor, ignorare a realităților istorice, ci poate, tocmai strădănia de a găsi modalități noi, forme și mai expresive, mai adecvate, în stare să exprime tumultul epocii.

În societatea noastră, în condițiile unei vieți sociale antrenante este de neconceput apariția unei generații care să nu fie dominată de sentimentul responsabilității, a importanței misiunii sale. În nenumărate rînduri s-a dovedit că oamenii de cultură din țara noastră sînt nu spectatori impasibili, ci participanți activi la fîcirea istoriei. Astăzi, cînd totul este în mișcare, în prefacere, cînd oamenii și locuri se primesc neînecat, nu mai poți fi spectator la scena istoriei — fără riscul de a nu mai fi nimic... Simțirea și talentul nu pot aspira la împliniri în afara a ceea ce se petrece în jur, în afara a ceea ce simt și înfăptuiesc milioane de oameni.

Nicolae ȚIC

Prezent și istorie

Nu în ultima instanță, conștiința istorică este și cunoașterea necesității participării intense la evenimentele decisive cotidiene, care ulterior devin istorice. Cu greu se vor putea găsi exemple de acte de cultură, de opere de artă, de scrieri sau chiar și de clădiri cu valoare durabilă concepute din întîmplare fără această intensă participare, fără ca autorii lor să fi fost conștienți de rolul care le revine în societatea respectivă.

Făcînd parte dintr-o minoritate numerică a populației țării noastre, cu trăsături naționale și culturale specifice — sint descendenții unor generații care, în decurs de opt secole, au acumulat pe aceste meleaguri o experiență vastă în existența lor de naționalitate conlocuitoare, avînd în decursul istoriei aproape în permanență, preocuparea de a nu pieri ca ființă națională — mă înțeapă adesea un sentiment de nostalgie, un romantism poate inexplicabil pentru un cetățean citadin din cea de-a doua parte a secolului XX.

Sînt cetățean român, sînt legat de istoria acestei țări, desigur nu numai prin faptul că strămoșii mei au contribuit la ridicarea burgurilor medievale de apărare în sudul Transilvaniei. Mă pot considera, cred, totodată și un om de cultură, deși acest termen sună mai pretențios decît aș dori să sune.

Un om de cultură, în etapa pe care o trăim, ar trebui să fie mai conștient de rolul său în societate decît au fost premergătorii săi. Angajamentul politic este azi condiția sine qua non a activității pe tărîm cultural. Fiînd conștient de acest lucru, sînt de părere, că preocuparea și a literaturii cu aspectele deficitare în construcția noii societăți, ar fi deseori mai constructivă, avînd nu în ultimă instanță un rol educativ, decît descrierea laudativă a aspectelor ei pozitive. Sînt adeptul îmbunătățirii continue a tot ce înțelegem sub termenul de socialism, a cărei edificare o desăvîrșim. Și omului de cultură din România îi revin în consecință mari răspunderi.

Cred că din aceste răspunderi face parte și aportul direct, concret, al fiecărui intelectual în raporturile sale zilnice cu cei care nu au pretenția să fie numiți oameni de „cultură”. A contribui în mica ta rază de activitate la ridicarea conștiinței semenilor tăi, este o extrem de satisfăcătoare preocupare, care te face mai nobil chiar față de tine însuși.

Scriu într-o limbă care este cunoscută doar de o mică parte a populației țării noastre. Acest lucru nu este nicicum un anacronism. Conștiința istorică trebuie să-l determine pe omul de cultură să se aplece și în fața unor necesități care pot părea unora anacronice. Mă închin cu satisfacție în fața acestei necesități: Preocuparea mea cu scrișul în limba germană nu este decît unul dintre multiplele rezultate pozitive ale politicii în problema naționalităților conlocuitoare, dusă cu competență de Partidul Comunist Român, în decursul unei jumătăți de veac.

Arnold HAUSER

TEATRU

Pregătiți-vă

pentru teatrele de vară

Zilele dramaturgiei originale au scos iar deasupra valurilor ceea ce se poate salva. S-a jucat bine, bine, foarte bine, întrucât „teatrul nostru“, cu majoritatea autorilor de față. Valori certe, aplauze corespunzătoare, posibilități și perspective, incurajări de resort.

Dar cum pregătim teatrele de vară? Să nu se creadă greșit că după câteva zile de ritm nebunesc, de pasiuni înfocate, de suflu contemporan, de personaje care inovează, de nebuni făcându-și de îndrăgostiți cu sincere probleme de conștiință — gata, s-a terminat cu dramaturgia originală, dăm iar drumul la vodevil și la montarea de-andoaselea a pieselor prăfuite. Dramaturgia originală este, ar trebui să fie, o permanență a scenelor noastre mari și mici — și nu numai o treabă de asalt pentru o scurtă perioadă. Nu vorbim acum de piesele care au fost reprezentate, de eforturile reale depuse de teatrele din Baia-Mare, Oradea, Iași, Cluj, Timișoara, Sibiu și chiar București — specialiștii au pontat succesele și scăderile. Am dori totuși ca interesul pentru dramaturgia originală să nu fie numai de ocazie, ci deopotrivă și cu aceeași intensitate să se manifeste la început de stagiune, la mijloc, la vară și din nou la toamnă.

M. S.

MUZICA

Prime audiții

Fiind plecat în turnee Orchestra simfonică a Radioteleviziunii ne-a bucurat prilejul astfel voit ca, timp de două săptămâni, să putem verifica munca și rezultatul artistic al celelalte orchestre a-istituției, cea de studiu. În două concerte formația, chiar dacă a arătat carențe tehnice și de nivel colectiv, provenind în mare măsură din selectarea de loc imparțială a absolvenților Conservatorului de către celelalte orchestre bucureștene, a dovedit seriozitatea apăsării asupra actului interpretativ, seriozitate care, de multe ori, dă calitatea unui ansamblu instrumental. În programele au fost cu grijă alocate înscenările cele prime audiții prezentate cu această ocazie ar fi trebuit să suscite interesul adevăratului meloman.

Acum două săptămâni, lucrarea „Elogiu“ de Lucian Măteiu nu-a făcut să-i redescoperim pe talentatul compozitor care, la fiecare premieră se face remarcat ca o prezentă pregnantă în muzicienii noștri și pe care, de fiecare dată, îl uităm între audiții și nu ne gândim la el cînd ne referim la generația fertilă de compozitori români. De uitarea acestuia nemerităm, cîntărea este programată desigur, dar care a făcut, spre pildă, ca o piesă deosebit de valoroasă, cum este „Erodica“ să fie o singură dată cîntată, acum cîțiva ani, în fața unei săli străvezii prin poli-cuine și niciind reluată aici sau în altă parte.

Am reștit în „Elogiu“ poezia sa caracteristică, jarmecul autentic ce străbate prin oricî de calculate structuri și ne-am gândit la Ion Barbu (pe versiunile cărui Măteiu are o lucrare) care spunea că geometria este poezie, este vibrație și a dovedit-o magistral în opera sa poetică și în cea matematică.

Piesa transfigurează parcă încremirea muntilor barbierei, încremirea cirelor „apreste“, primăra înfrînare de avarie dinamică etete globale care în realitate au o rezoluție statică, nemiscată. Această contradicție a încremirii iesită dintr-o aglomerare de evenimente situate în același plan, dar lucrării o vază specială, secretă și cuceritoare în același timp, un fel de melancolie metafizică. Orchestra, de o finețe transparentă curbare perfect proporțională a fiecărui moment și a succesiunii lor creează o atmosferă parnasiană, sfleuită am spune geometrică, dar fermecătoare.

Cel de al doilea concert a ocazionat o interesantă întâlnire, după ani, cu creația prolificului Dimitrie Srătkowski, care a încintat tineretea noastră cu simfonismul său construit dar muzical ascetic și totuși apîntat filozofic și antrenant totodată. Cel de al doilea concert pentru vioară și orchestră a răsunat conform așteptărilor, știută fiind siguranța meșteșugului „la compozitorul sovietic, eficient și curat, dar construit în același fel, lucrările. Am reștit temele sale de largă respirație, meditative cu sinuoase întorsături, parcă sceptice, ce se pretează la o tratare polifonică, mai mult simțită decît savantă. Suprapunerile tematice caracteristice dau un mers acțiu părții înfloriar muzicalitate părții a doua ne-a bucurat deși gîndul a zburat către minunata pasacaglia a celui dintr-un concert de vioară iar comparația a fost favorabilă lucrării mai vechi. În schimb umorul părții a treia (compozitorul este din plin dotat cu calitatea spontanității amuzice, dacă avem în vedere primul concert de pian) a fost cucuritor. Ne-ar fi plăcut poate să lătim mai mult înedii, dacă nu față de mersul universal al muzicii, măcar față de propria creație, pentru că o lucrare nouă trebuie să ne mire puțin, chiar și la compozitorul cel mai consecvent stilistic și să nu uităm că ultimele quartete de Beethoven vor fi mirat pe contemporani mai mult decît ne miră pe noi unele din lucrările pline de inițiativă ale secolului.

Ne-a mirat însă foarte mult programarea operi „Istoria unei mame“ a româno-italianului Roman Vlad, o muzică electrică, fără nici un stil și valoare pe un libret de un melodramatism absolut hilar.

Costin CAZABAN

Leonid DIMOV

MARGARETA STERIAN : MAȘTI (Brănești)

ARTE PLASTICE

Autoportretul

Nicîieri nu se cere mai multă îndrăzneală decît în autoportret. În primul rînd el este o probă de joc a măiestriei. Trebuie să fie perfect stăpîn pe mijloacele tale de expresie pentru a te apropia de tine însuși prin chiar intermediul artei tale. Ceea ce în altă parte îți se permite aici este esență și rigoare. În al doilea rînd, și acest fapt trebuie scos în evidență cît mai pregnant, trebuie să te autocuști, să faci un efort teribil de detașare. Propria conștiință, nealterată de orgoliul efereme, se deduce pe sine într-o ipostază unică. Autoportretul este și nu este materie figurată. La granița fragilă dintre ceea ce ești într-adevăr și ceea ce ai vrea să fii, desenul, culoarea încearcă să se depășească. Un lirism testamentar încoronază opera și o luminează puternic.

Printre marii noștri pictori făuritorii de autoportrete, m-am gândit mai îndelung la Luchian, la Pallady și Tuculescu. Desigur, prin ceea ce reprezintă, punctînd evoluția artei plastice, aceștia trei, dar nu mai puțin pentru exemplarea lor introspectivă. Martorii de geniu ai propriilor conștiințe, nu știu ce să admiri mai mult la ei, surprinzătoare obiectivitate sau însăși linia dreaptă a unor caractere arzînd intens deasupra celor de duzină. Luciditate și previziune traversînd maladii îngerești la Luchian, acesz și direcționare de oțel la Pallady, devoțiune lirică și blîndă supunere la lumi corespondente, aglomerate în simbol, la Tuculescu, vin să adauge trăsături de un ordin mai general la definierea unui profil al artistului român din totdeauna. Artele se conjugă și se întregesc. Mai aproape dintre toate artele, de pictură, stă poezia. Dacă privim mai atent, autoportretele ne care le-am amintit, este imposibil să nu găsim asemănări. În ochii lui Luchian din pînă trăiește și ceea din privirea unui Eminescu în linia aspră, solară a lui Pallady, un Ion Barbu face profesiuni de credință. Chipul lui Tuculescu aduce aminte de un Blaça tînar, atins de viitoare tăceri de lebdă. Ce sint artiștii, cei adevărați, decît o suprapunere, mereu mai vastă, de posibile asemănări în spirit. Și spiritul denaturează, în sensul său superior, pînă și forma. Autoportretele sint emblemele noastre ale tuturor, în care ne recunoaștem, izbăviți de cantonarea în numele trecutului.

Amintesc aceste lucruri, gîndindu-mă la pictorii tineri. Pentru cîțiva dintre ei, dotați cu talente ieșite din serie, autoportretul ar putea constitui o încercare hotărîtoare. E o sugestie la care m-aș bucura să meditez. Spun aceste lucruri și deoarece am observat o anumită intrare a autoportretului în conul de umbră. Faptul nu mi se pare firesc. Și-apoi inerțiile trebuie zdruncinate. Pictura noastră contemporană este aptă și pentru acest pas, poate nu cel mai important, dar demn, oricum, de considerația sportii.

Grigore HAGIU

GEORGE A. HAYES : RING DE BOX

SPORT

Păianjen de seară, viața devine ușoară

„A revenit albastrul mai...“ Cu să mai uităm de emoțiile competițiilor de tot felul, de certuri și de încurcături, de febrilitatea pregătirilor în vederea marelui întîlniri de la 16 mai cu naționala Cehoslovaciei, care ne obsedează, să ieșim și noi ca tot omul la iarbă verde în această zi de înții mai, cu patefon și zimbiluri pline de mincare. Patefon nu mai este, uitai. Luăm tranzistorul și „magul“.

Să ne destindem deci și noi puțin, să ne tolănim voioși pe blana aceasta dulce a pămîntului, să luăm aminte la fosnetul primelor frunze, la ce zice vîntul de mai, la cîntecul păsărilor care și ele au ațitea de spus și ne-o spun de mii și mii de ani, numai noi n-avem, druiați de zgomotele vieții cotidiene.

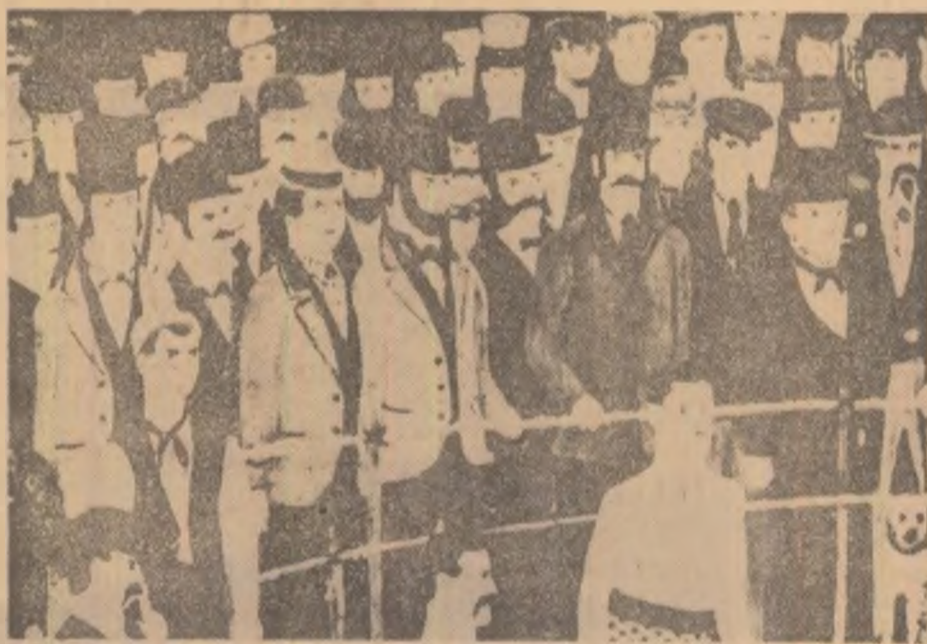
E soare, frumos, e „foarte Coșbuc“ cum se spune în stîlul modern, sacadat și cu toți nasturii programatie neîncheiați. Ne simțim foarte bine și liberi întîmși cum stăm pe iarbă lui Dumnezeu foarte înter-

resant, la urma urmei, și acest lucru, iarbă (despre care poetul american spunea că e „părul pomintelor“).

Nu mai știm nimic de lupta din clămament, cîm și cite puncte, dacă a fost sau nu ofșaid, ce face Dinamo sau ce nu face, cum reușește Ologu extrema-julger a Farului, să bată corner și tot el să atingă primul mingea cu capul, în careul advers, ce scamatorie e aici, (Dinu ride cel mai mult pe chestia asta, inteligent și plin de haz cum e, dar Ologu în chestiune le-a marcat el două boabe? le-a marcat!).

Ei bine, ca să uităm de toate acestea, vom ieși la iarbă și vom sta lungiți cu fața în jos, cu nasul — nu prea lung — ascuns în firele subțiri, mătăsoase, ele însele, la scara lor, o junglă mică pînă de fosnete și miresme.

Am mai scris ce mi s-a întîmplat într-o cînd m-am dus la pescuit, spre a ignora măcar o dată campionatul de

Sânziana POP

revista străină

● BULETINUL DE PRIMAVARĂ AL EDITURII GALLIMARD (nr. 243) cuprinde lista cărților care urmează să apară (sau au apărut deja) în lunile aprilie, mai și iunie ale acestui an. Proză: La Difficulté d'aimer de Jean Blot, Une adolescence de Marcel Jouhandeau, Mascarets de A. P. de Mandiargues, Denier du rêve de Marguerite Yourcenar, Les Sources vives de Jeanne Galzy. Literatură străină: Le Heron de Georgio Bassani, Peau neuve de Carlos Fuentes, Don Julian de Juan Goytisolo, Le Journal de Z de Vassilios Vassilikos. Poezie: Antologie de la poésie portugaise, Liberté sur parole de Octavio Paz, L'Offrande lyrique și La Corbeille de fruits de R. Tagore, La Jeune Parque de Paul Valery. Eseistică: L'Idiot de la famille de J. P. Sartre, Proust et le roman. Formes et techniques dans La recherche du temps perdu de Jean Yves Tadie, Dialog avec 33 variations de Ludwig van Beethoven sur une valse de Diabelli de Michel Butor, Seria „Caletelor“: Caietele A. Camus I: La Mort heureuse, Caietele P. Claudel IX: Praque, Caietele A. Gide II: Corespondență A. Gide — Fr. Mauriac.

● PARIS MATCH (17 apr., a.c.). În urma unei crize cardiace, unul din cei mai mari compozitori ai secolului nostru, Igor Stravinski, a decedat. Iată cum descrie Yves Sarques, în comentariul său, faimoasa premieră a lucrării Sacre du Printemps: „Parisul n-a văzut așa ceva de la bălălia pentru Hernani, în 1830. Șeful de orchestră, Monteux, ridică bagheta; vacarmul izbucnesc. Zgomote de claxoane... Din toate părțile se aud huiduiele. Stravinski dispare cu binocul tremurînd pe nasul său interminabil. Ravel, furios, strigă: Tăceți, bandă de bădărași. Apoi o voce calmă deplînge: Fericiți cei săraci cu duhul. Diaghilev și Nijinski stînd foarte palizi. Saint-Saens a dispărut, minios. Judecata lui Debussv cade ca un cuțit: Este artă neagră. În sală vacarmul degenerază în pugilat“.

● (24 apr., a.c.) „Cel mai mare comic din lume după Buster Keaton și Chaplin“, cum este deseori numit, Jerry Lewis se produce actualmente pe scena Olympia din Paris. În omagiul lui Fernandel, Lewis a jucat, printre altele, pantomima „Yankee man“ — o replică la pantomima „Frenchman“. După cum se știe, în 1948, fiind în S.U.A., Fernandel a răspuns unui anumit număr de întrebări referitoare la America. Din fotografiile luate cu prilejul acestui neobișnuit interviu s-a alcătuit un album, „Frenchman“, care a cunoscut un enorm succes.

● L'EXPRESS (19—25 apr. a.c.). Într-un interviu acordat revistei, Max Ernst relatează cum s-a născut celebra L'Elephant Coches pictată în anul 1921: „...nu e în întregime al acestui an. Proză: La Difficulté d'aimer de Jean Blot, Une adolescence de Marcel Jouhandeau, Mascarets de A. P. de Mandiargues, Denier du rêve de Marguerite Yourcenar, Les Sources vives de Jeanne Galzy. Literatură străină: Le Heron de Georgio Bassani, Peau neuve de Carlos Fuentes, Don Julian de Juan Goytisolo, Le Journal de Z de Vassilios Vassilikos. Poezie: Antologie de la poésie portugaise, Liberté sur parole de Octavio Paz, L'Offrande lyrique și La Corbeille de fruits de R. Tagore, La Jeune Parque de Paul Valery. Eseistică: L'Idiot de la famille de J. P. Sartre, Proust et le roman. Formes et techniques dans La recherche du temps perdu de Jean Yves Tadie, Dialog avec 33 variations de Ludwig van Beethoven sur une valse de Diabelli de Michel Butor, Seria „Caletelor“: Caietele A. Camus I: La Mort heureuse, Caietele P. Claudel IX: Praque, Caietele A. Gide II: Corespondență A. Gide — Fr. Mauriac.

● La 10 aprilie, în clinica Saint Joseph de Fontainebleau a murit din cauza unei fracturi a femurului Andre Billy (88 ani). Membru al Academiei Goncourt, A. Billy se dedica literelor după o încercare nereușită de a deveni preot. Deși a scris mai multe romane (L'Allegretto de la Sépulture, Benoni, L'Adrobaniste etc) ceea ce l-a adus cu adevărat la notorietate au fost cronicile sale literare ținute la revistele L'Oeuvre și Figaro.

● PRISMA (nr. 2, a.c.) A-nunță organizarea în Renania de nord (Westfalia) între 4—10 iunie a.c., a zilelor culturii și economiei românești. Sub motto-ul „Rumänien Stellt sich vor“, România va expune în curtea de onoare a palatului expozițional din Düsseldorf un bogat sortiment de produse. La unul din cinematografele orașului vor lua zilnic filme documentare și turistice românești; formații de folclor vor familiariza publicul cu tradițiile poporului nostru. De asemenea, Radio-Difuziunea germană (WDR), sea mai mare stație de televiziune din R.F.G., va transmite în ziua de 5 iunie a.c. din sala Roerdt din Düsseldorf un spectacol dedicat în întregime muzicii ușoare românești.

● Ajungînd la concluzia că organizarea manifestărilor consacrate aniversării a 500 ani de la nașterea lui Durer depășește inspirația și capacitățile aparatului comunal, comitetul de pregătire a apelat la serviciile unei agenții publicitare. Rezultatele n-au influențat să apară: în locul reclamelor de detergenți, pneuri și pastă de dinți, gazetele din Nürnberg reproduc celebrul desen Lepurile însoțit de întrebările „asta-i tot ce cunoașteți din creația lui Durer?“. „Reproduceri ale binecunoscutului Autoportret din tinerețe și ele sub un titlu publicitar — „Primul hippie din Germania“.

● LE MONDE (22 apr., a.c.). Michèle Morgan, care urmează să prezideze juriul celui de-al 25-lea festival de la Cannes (12—27 mai) declară: „Simplu, eu ca un film să-mi placă. Tinerii cinești al nouli nu ne-au plăcut și grave... Ei au devenit profesioniști și-și dau seama că cinematograful este o artă care costă prea scump pentru a-și putea permite să disprețuiască publicul... Saturația provoacă indiferență. Să fim lăsați să răsuflăm, să respirăm...“

● Cel de-al 43-lea „Oscar“ a fost remis recent la Los Angeles actorului George Scott pentru rolul „generalului Paton“ din filmul cu același nume de Frank Schaffner. După cum a anunțat dinainte, Scott a refuzat distincția, ceea ce nu a surprins pe nimeni cu atât mai mult cu cît Scott refuză pentru a doua oară o recompensă „Oscar“. Cu zece ani în urmă Scott respingea premiul pentru cel mai bun rol secundar în filmul L'Arnaqueur. Ceea ce se consideră o surpriză este alegerea juriului care dăună „ultra-conservatorului“ John Wayne (laureatul de anul trecut) a optat pentru Scott — taxat pretutîndeni drept „eretic“.

● LA QUINZAINA LITTÉRAIRE (16—30 apr., a.c.) În paginile 24—25, articolul lui J. M. G. Le Clézio Fellini extra-terestru. Textul face parte dintr-un număr al revistei L'Arc dedicat în întregime lui Fellini. Concept (de către Roger Borderie) în trei părți acest număr cuprinde un Fellini par lui-même, o suită de articole semnate de Le Clézio, Bernardino Zapponi, Claude Ollier, Henri Ronsé, René Miché și Robert Lapoujade, trei scrisori de Georges Simenon, Henry Miller și Max Bonj, un dialog Resnais — Fellini.

SUPLINATOR IX

u. v. z.

Despre lumina soarelui

Cunoaștem cu toții într-o formă sau alta, starea de greață care l-a făcut celebru pe Sartre. O stare îngrozitoare, de nemărginită silă față de tine însuși, când totul se destramă, când totul parcă alunecă într-o prăpastie, un fel de mahmureală psihică, un gust neplăcut în gură, o oboseală adâncă, atât de adâncă încât pină și ideea morții o privești cu plictiseală. Totdeauna eu am socotit lumina soarelui un fel de judecător al existenței noastre, în comparație cu lumina soarelui, mărghinirea oamenilor și-n primul rând a mea, mi s-a părut inexplicabilă. Sub lumina soarelui, toate dramele mele îmi par ridicole. În clipa în care nu mai recepționăm lumina soarelui înseamnă că într-adevăr oboseala noastră a atins proporții alarmante. Sigur, greața a existat de totdeauna, dar Sartre a ridicat-o la dimensiuni filozofice — și a unit-o cu teama de neant.

Eu nu caut să fug de această stare și nici nu caut să-i dau o dimensiune filozofică deși această ispită există. Eu nici nu caut s-o analizez, eu încerc s-o văd și s-o înțeleg. Poți să observi greața de care ești stăpinit în liniște, așa cum observi o floare sau un răsarit de soare. Am învățat să nu mai fug, dacă sint plictisit, rămân în plictiseală. Observ că sila de care sint atroc stăpinit n-are nimic grandios, ea nu s-a născut din teama de neant, așa cum speram eu ci din dorințe neîmplinite și calcule prost făcute. Am adunat tot felul de idei, vanități, dorințe și suflitul a devenit greoi, o povară pe care trebuie s-o duc la o destinație necunoscută. Dar în clipa în care-mi trăiesc cu luciditate impasul, fără să mă iau cu minile de cap, minunea se săvârșește și oboseala, greața, dispare. Greața există numai dacă vrei s-o alungi. Greața, trăită, dispare. Noi avem obiceiul — asta am înțeles-o foarte târziu — să nu trăim tot ceea ce viața ne oferă, ci să selectăm, să trăim numai ceea ce ne convine. Cu alte cuvinte „luăm din viață numai ce e frumos”, sau mai puțin poetic, numai ceea ce ne convine. Dar în viață nu există neapărat lucruri urite și lucruri frumoase; aici ierarhiile pe care le facem noi sint, uneori, copilărești. O despărțire poate să fie la fel de frumoasă ca și o declarație de dragoste, important este, simt eu, intensitatea cu care trăim impulsurile existenței. Poți să admiri și-o floare, poți să admiri și-un gândac de bucătărie; ideea de frumos e cea care micșorează și restringe frumusețea lumii. Dacă stabilim criterii, norme, riscăm să nu descoperim întreaga frumusețe a lumii.

A fost o vreme când și eu selectam evenimentele pe care le trăiam. Trăiam numai ceea ce-mi plăcea și, de cite ori se naștea o realitate care mă stânghera, închideam ochii. Selecționarea evenimentelor după criteriul plăcerii micșorează dimensiunile vieții și deci și ale înțelegerii. Cunosco oameni care fug de cite ori aude de moarte și de boală. Cunosco pe cineva care, presimțind moartea unui om apropiat, a plecat în străinătate, numai și numai să nu fie de față la marele dezastru. N-a făcut-o din răutate și nici măcar din lipsă de sensibilitate. A făcut-o din frică. El crede că viața trebuie să fie un lanț de recepții și aventuri galante. S-a întors în țară când totul se sfârșise, era fericit că n-a fost martorul acelei teribile existențe. Cine selectează evenimentele, cine fuge din fața vieții, nu înțelege nimic.

Legenda spune că și lui Buda prea bunul lui părinte a încercat cu cele mai frumoase intenții, să-i ascundă realitatea, să-i prezinte o lume falsă, în care oamenii nu mor, nu suferă, nu se îmbolnăvesc. Revolta interioară a lui Buda s-a născut din sublima silă față de minciună. Mulți oameni din refuz să înțeleagă tocmai problemele dramatice ale existenței, ei se aruncă inconștient în lumea plăcerii. Forța sexualității — așa cum remarca și Camus — vine și din nevoia omului de a confunda plăcerea cu adevărul. Numai prin această confuzie unii oameni se simt apți să descopere absolutul. Intre adevăr și plăcere nu există o contradicție și o rivalitate de moarte, așa cum credeau mulți filozofi. Plăcerea este o realitate implacabilă a existenței, n-ai cum scăpa de ea, ea trebuie trăită și înțeleasă. Dar a trăi numai plăcerea și a ignora suferința, așa cum sintem ispițiți s-o facem, e o copilărie... Dar noi nici nu trăim plăcerea, ci doar o înregistrăm. Dar suferința e obligatoriu s-o înțelegem și mulți dintre noi se tem de înțelegere ca de inevitabilul sfârșit.

Privindu-mi în continuare starea de oboseală observ că multe din ispititoarele definiții metafizice se nasc din teama de a privi realitatea. Prin puterea ei de fascinație metafizică ne poate ascunde adevărul. Totdeauna sintem ispițiți să dăm o explicație sacră modestelor noastre păcate. Observ că nu neantul mă înfricoșează, ci faptul că anumite dorințe nu mi se împlinesc în timpul și-n dimensiunea pe care le-am fixat eu... Teama de neant îmi pare ca un vis frumos. Măcar de mi-ar fi frică de neant. Dorinți neîmplinite, frustrări, oboseli, idei, orgolii toate se ascund în haina nobilă și mindră a fricii de neant... Dar străbătându-mi oboseala, eu mă privesc așa cum sint, îmi măsoz mărghinirea, nu mă împănnez cu angoase metafizice, și asta-mi aduce o pace în suflet. Frica de neant? Ce iluzie! Ce vanitate! Ce atroce minciună!

Cine spune că îi e teamă de neant, minte de îngheață apele.

Teodor MAZILU

Desen de MAX ERNST

confidențele
unui maniac

Temperatura polemicii

O infruntare, fie sportivă, fie intelectuală, trebuie la un moment să se infierbinte, să atingă o anumită incordare și intensitate. Altfel nu numai că plictisește publicul dar și pe adversari, dovadă că n-au avut realmente un obiect de dispută sau că n-au catadixit să se ia în serios. În penultimul meu articol îi făceam lui Al. Ivasiuc citeva șicane care au avut, cum era firesc, darul de a-l provoca ceea iritație combativă ce dă unei dispute adevăratul ei accent: cel de ușoară minie, stăpînită dar nu disimulată, care se simte în tonul articolului său „Mecanismul polemicii” (Contemporanul din 23 aprilie 1971). Prin tonul acestui Al. Ivasiuc și-a confirmat intenția declarată la începutul polemicii noastre: dacă jucăm, să jucăm tare, adică necruțat dar cu mînuși; să lovim cit putem mai bine au defăuț de armare, dar nu pe la spate și nici cu toroianul.

Șicanele mele erau de natura celor numite în limbajul judiciar „incidente”; ele suspendă dezbateră fondului pentru o cauzistică de amănunt. În cazul nostru cred însă că „incidentele” ridicate de mine nu erau numai șicane proceduriste ci tindeau la definirea și precizarea citorva elemente și concepte ce ating fondul disputei. Bineînțeles că dacă ne vom opri de fiece dată la asemenea detalii, vom ramifica atât de mult discuția, deschizînd paranteze în paranteze, încit nu vom mai ajunge niciodată la nodul chestiunii. Bineînțeles că în spațiul cite unui succint articol nu putem vada toate implicațiile controverselor. De aceea nu-i voi face (deocamdată) preopinutul meu vreo șicană din faptul că pînă acum a lăsat fără de răspuns trei obiecții ale mele, pe care nu le cred proaste, deși, sau tocmai, fiindcă sint la mîntea omului: a) cea cu privire la caracterul univoc și irevocabil, adică dogmatic, pe care pare a-l atribui posterității marilor opere; b) legată de aceasta, observația mea cu privire la Reformă și la „radicalitatea” ei; c) argumentul meu cu Revoluția franceză și sensul civilizator al influenței lui Rousseau.

În schimb îl voi șicana acum pentru răspunsurile pe care mi le-a dat în amintitul său articol. Aceste noi șicane nu i le fac pentru a-l menține neapărat la temperatura ridicată a polemicii, deși îmi place, ci fiindcă găsesc necesare citeva precizări. Anume: A) Evident, cuvîntul „parte” înseamnă și: „parte contractantă”, „parte litigantă”, are deci și accepția de element unitar; dar în contextul lui Al. Ivasiuc la care mă refeream, el avea, în mod accentuat, nuanța de „fragment”, „detaliu”; eu m-am ridicat contra asimilării noțiunii de „individ” cu cea de „detaliu”, așa cum rezulta în mod expres din context: „la început a fost detaliul, atomul, individuația”. B) Amintind de atomismul vechilor greci nu negam de loc faptul că nașterea cosmosului din haos e o veche idee grecească; așa adăuga că e pur și simplu tema oricărei cosmogonii, nu numai grecească, fie religioasă, metafizică, sau „fizică”. C) Al. Ivasiuc spune: „Nimeni nu a afirmat că Hobbes era inducționist ca Bacon”. Și eu cred că nimeni, — afară de Al. Ivasiuc care l-a plasat alături de Bacon și Locke într-o enumerare ce constituia exordiuul unei argumentări a cărei perorație se încheie astfel: „Trăim o nouă perioadă a victoriei deducției asupra inducției”. D) Modul cum concepea Bacon inducția și raportarea acesteia la Platon nu erau în afară de discuție, deoarece din articolul preopinutului meu rezulta că inducția ar fi o simplă operație de însumare și nu una de

abstracție și generalizare. E) O filosofie nu e anacronică decit în măsura în care e tributară unei teze științifice, prin natura ei destinată să fie mai curînd sau mai târziu depășită. Afirmăția că gîndirea lui Rousseau este anacronică „în raport cu gîndirea științifică modernă” nu spune absolut nimic. Gîndirea științifică modernă va fi indubitabil anacronică la un moment dat, iar gîndirea lui Rousseau, fie că va avea mai mulți sau mai puțini admiratori sau adepți, va rămîne gîndirea lui Rousseau. F) Reacția la modul de viață contemporan nu poate fi decit un fenomen tot atit de contemporan. G) Formele de „cinism” contestatar, de la Socrate și Diogene pînă la primii creștini sau de la Rousseau pînă la fenomenele de azi, nu sint ostile civilizației, ci, dimpotrivă, reacționează contra degradării ei prin barbaria acaparată și primitivul mijloacelor asupra scopurilor. H) Rousseau nu concepea contractul social ca un acord între guvernanți și guvernați, așa cum afirmă Al. Ivasiuc. Din contră, el spune în mod expres că aceasta nu se poate. (Contr. soc., III, Cap. I) Guvernarea nu pot exista ca atare în momentul (ipotetic) al încheierii pactului; ei nu există decit a posteriori, ca mandatarii sau, propriu zis: „ministri” (lat.: ministri = a sluji).

Dar fiindcă doresc să cunosc obiecțiile teoretice pe care Al. Ivasiuc a anunțat că le va aduce în articolele sale viitoare la concepția lui Rousseau, precum și propria sa concepție asupra civilizației, așa cum de asemeni a anunțat, nu-l voi mai șicici cu asemenea „incidente” care-i amînd mereu intrarea în temă. Un singur lucru îi recomand în vederea acestor exegeze: să recitească atent Contractul Social, căci autorul însuși spune într-un loc: „J'advertis le lecteur que ce chapitre (e tocmai cel despre guvernarea, n.m.) doit être lu posément et que je ne sais pas l'art d'être clair pour qui ne veut pas être attentif”. (ibid).

Alexandru PALEOLOGU

DAN CIOCA: DECOR PENTRU PIEȘA „VISUL” DE STRINDBERG

punct și virgulă

„Învățăturile lui Neagoe”,
operă pedagogică
de Renaștere

Deosebit de importantă ne apare contribuția profesorului academician Ștefan Bărsănescu la circumscrierea caracterului real al Învățăturilor lui Neagoe Basarab, scriere socotită multă vreme o carte pur medievală. În recent apărutul volum, Pagini nescrise din istoria culturii românești (Ed. Academiei R.S.R.), un capitol este intitulat Cultura „lezoică-pedagogică”: lecția de patriotism din „Învățăturile lui Neagoe-voda Basarab”. Oprindu-se asupra celebrului capitol „Despre solii și războaie”, prof. Șt. Bărsănescu demonstrează că „Învățăturile lui Neagoe-Vodă Basarab este cea dintîi operă cunoscută din istoria culturii românești care conține o lecție de patriotism, constituind o vic mărturie de început de filozofie pedagogică la români. La rîndul ei, această lecție, înseamnă în materie de specialitate, nu o pagină obișnuită, banală, ci o mare lecție, una redactată în spiritul gîndirii pedagogice a Renașterii, așa cum puține se pot număra în întreaga cultură pedagogică universală” (p. 189). Autorul procedează în continuare la examinarea textului „pentru a dovedi caracterul de operă pedagogică de Renaștere” subliniind prezența ideilor de popor și de țară care se substituiesc ideii de umanitate, lume, tocmă în urma noului spirit modern. „E clar că, în cazul acesta, ne găsim — cu autorul Învățăturilor — în fața unor idei și a unei atitudini de Renaștere” (p. 190). Argumentarea convingerilor patriotice nu mai reurge la Scriptură „ci operează cu argumente raționale, cu dovezi evidente, luate din viața omului... E o demonstrație pe bază de fapte și exemple luate din viață și mai ales din natură... Și atunci, dacă într-un caz similar, cînd specialiștii găsesc că acest mod de a gîndi despre patriotism la Petrarca reprezintă un mod specific de gîndire de Renaștere, apare logic să conchidem la fel că elementele de mai sus sint și ele elemente de pedagogie de Renaștere” (p. 191). Inuși celebru portret de la Curtea de Argeș îi apare profesorului Bărsănescu semnificativ deosebit de portretele votive medievale, care prezentau pe domn într-o atitudine de umilință în fața divinității care-l aduce cîntărea ca pe o ofrandă. Portretul lui Neagoe „prezintă pe acest domn într-o atitudine dreaptă, cu o figură energică și într-o ținută plină de conștiința demnității lui. Portretul lui e unul din acelea care poartă trăsăturile portretului omului de Renaștere” (191). Conchizînd încet o dată că „lecția de patriotism din Învățăturile... este o lecție redactată în mod hotărît, în spiritul gîndirii Renașterii”, prof. Șt. Bărsănescu încheie demonstrația cu următoarele cuvinte: „Recapitulînd datele de mai sus, ne vedem angajați a conchide că lecția analizată constituie o vic mărturie de pedagogie, folosind argumente logice de tipul Renașterii la români. Mai precizăm că în ideile lui Neagoe Basarab nu vedem o reproducere a ideilor Renașterii apusene, ci, pînă la noi probe, un sistem de gîndire similar, la care domnul român a ajuns pe baza experienței și culturii lui personale” (p. 193).

Dan ZAMFIRESCU

O academie de poezie

O Academie internațională de schimburi poetice își are sediul la Geneva și e sub președinția de onoare a lui Leopold Senghor, iar comitetul de onoare cuprinde pe Indira Gandhi, prim-ministru al Indiei; Maurice Genevoix, secretar perpetuu al Academiei Franceze; eminentul scriitor elvețian Maurice Maeterlinck. Tancere de Thibaud, Comitetul activ — înfruntî în satanele hotărîri de Fajsar din Limoges — a remis, în primă ediție, premiile pe ani 1969, 1970 și pe care le vor oferi în viitor, anual. Manifestația s-a desfășurat sub președinția poetului Claude Sébastia, laureat al Institutului, președintele activ al Academiei internaționale de schimburi poetice, asistat de secretarul ei general Jean Darwel și de alte personalități din lumea literaturilor. Revista Courier des Marches et d'Outremer, care relatează evenimentul, insistă asupra climatului de prielenie, de ferovăre și adevărat entuziasm în care s-a desfășurat această primă manifestare a Academiei, climat care a fost salutat cu simpatie de presa din Limoges, de radiou și de televiziune.

Dintre vorbitori, Jean Darwel — atribuind poeziei sensul pe care îl evocă și care înmănușiază apropiere între oameni, exemplu de iubire, de fidelitate și de demnitate — a insistat deosebit asupra reușitei unei cooperări pașnice între popoare, la care activitățile culturale pot contribui.

Cu același prilej s-a vizitat castelul Chambrun unde s-a deschis o Expoziție internațională Arte, Științe, Litere.

Un poet în revoluție

Gabriel d'Aubaredé se numește ultimul — pînă azi — cercetător al vieții lui André Chenier. Uneori uitat, el rămîne nemuritorul autor al „Tinerii captive”. S-a născut la Constantinopol în 1762 și a mu-

rit la Paris, pe eșafodul Terorii, la 25 iulie 1794, exact cu două zile înainte de 9 Thermidor, în anul III al Republicii pe care o dorise mult. Opera sa a rămas mult timp necunoscută și cu toate că de vreo treizeci de ani i s-au consacrat mai multe lucrări, istoria tragediei sale vieți e destul de neclară. Asupra acestui punct s-a strădui autorul să aducă oarecare lumină, și nu numai asupra poetului ci și a familiei sale, asupra prietenilor, iubitelor, asupra genezei operei sale, asupra ostilității față de puterile zilei, asupra împrejurărilor arestării, a procesului și execuției sale.

Alături din această biografie — considerată precisă — că tatăl său, Louis Chenier era un mărit consilier de ambasadă; mama, Elisabeth Lhomac, levantină, se pretindea de origine greacă. Andre, mîndru de această ascendență (falsă), se făcu cîntărețul Greciei! Tîndru care mai tîrziu va predica disciplina militară, a demisiona din regimentul unde era elev-a-der. Chenier este raționalist, așezat, și scuzat. Ultima sa fîbură a fost soția unui administrator al Companiei Generale a Apelor. Va fi o iubire pură și sublimată... Sustinut de părinți, trăiește într-o lenevă; dar cînd tatăl are greutăți bănești, va lua o slujbă la ambasada din Londra (secretar, din noiembrie 1787 pînă în primăvara lui 1791).

Se cunoaște că această lucrare a fost redactată în baza unei bogate documentări, prin cercetarea arhivelor perioadei Revoluției, manuscrise și alte piese descoperite și conservate în localitățile unde Andre Chenier și-a petrecut copilăria, prin arhivarea scrierilor prezente consacrate vieții poetului dar și a epocilor cînd a trăit. (Vechiul Regim și primii ani ai Republicii).

Cu lucrarea lui d'Aubaredé se aduc lumini noi privind personalitatea poetică a unui scriitor pe care critica îl consideră dintre cei mai bărbaloși, mai mindri, mai curajoși și mai ghinionisti ai literaturii franceze.

Să facem distincție

În al cincilea volum de „Scrieri” (de curînd apărut) al eminentului critic și cetățean care a fost Pompiliu Constantinescu, cineva a trecut la Indicele de autori, după numele Cosma Mihail, în paranteză Claude Sernet. Dar acest Mihail Cosma a cărui carte „Pînă la pădurii” citit și analizat, nu e una și aceeași persoană cu Mihail Cosma care din 1928 a devenit poet de expresie franceză sub numele Claude Sernet și nu are nici o carte în patrimoniul literaturii române. El a debutat la Scurătorul literar în 1928, a colaborat sporadic la Adevărul literar și artistic, Gînd nou, Năzuința, Flacăra (de sub conducerea lui V. Rusu-Șirinau, mai sus-ținut) apoi — din 1924 — a devenit unul din militanții avangardismului literar românesc colaborînd la Contimporanul... 75 H.E., Punct, Integral. La Unu a colaborat sub noua identitate, în Franța a publicat vreo 15 culegeri de poeme și a tradus din operele lui T. Arghezi, Ion Viinea, M. Sadoveanu, Zaharia Stancu și Eusebiu Camilari.

Mihail Cosma (Claude Sernet) s-a născut la Tg. Ocna la 24 martie 1908 și a murit la Paris la 15 martie 1968.

Ceștălii, de care se ocupă criticul, se plimbă prin București, dar datele biografice îmi sint necunoscute.

Portretul

„Portretul, — 50 de secole de umanism se pictură” (Gallienne et Pierre Francastel) se intitulă o lucrare de curînd apărută în editura Hachette și care constituie prima istorie a portretului și primul studiu a unui gen artistic privit ca fenomen social și cultural.

Reprezentarea figurii omului datează din timpuri străvechi. Dar abia în al treilea mileniu apare în Egipt portretul individual, care reproduce trăsăturile unui model ce poate fi identificat. De obicei e vorba de un suveran decedat, sau de soția sa, iar portretul cu care se împodobește mormîntul va să-i asigure supraviețuirea. A fost o artă funerară a epocii faraonilor. Dar abia la începutul erei noastre, portretul va deveni, sub influența stilului greco-roman, un adevărat gen. Dezvoltarea artei portretului nu va fi continuă. Ea a cunoscut o strălucire deosebită în secolul al IV-lea, cu pictura pe sticlă, mozaicul palatelor și frescele din catacombe. Apoi a suferit eclipse datorată unor rațiuni străine adesea de preocupări estetice, și abia în secolele al XV-lea și al XVI-lea va găsi în Europa o înflorire deplină.

Francezi, italieni, germani, flamanzi, spanioli, cei mai mari pictori vor da artii portretului o strălucire nepieritoare. Unii, ca van Eyck, Memling, da Vinci, Botticelli, Raphael, Dürer, Cranach, Holbein, el Greco, Tizian, Rubens, van Dyck, Rembrandt, Gainsborough, Fraagonard, Goya, David Ingres, Manet (și alții) au consacrat portretului partea cea mai bună a genului lor.

Oglînda a culturii, expresie a puterilor încarnate într-un om, instrument de propagandă religioasă și politică, mijloc de a conserva aida sau de a idealiza amintirea unui chip, suport al unei experiențe plastice, arta portretului evoluează paralel cu concepția pe care fiecare epocă și-a făcut-o despre rolul chipului și a individului în societate. Prin această carte, scrisă într-un stil alert și superlativ ilustrat, autorii au încercat să aplice în cazul portretului metodele moderne de interpretare a fenomenelor de lungă durată în istorie. Reinnoind astfel ambițiile esteticii contemporane, ei asociază judecări critice și a istoricului de artă, experiența sociologului și reflecția marxistului.

Sașa PANA

Festivalul Wagner

Festivalul de la Bayreuth din 24 iulie — 27 august, cuprinzînd anul acesta piese reprezentate în cadrul festivalurilor anterioare, se va deschide cu opera „Parzival”, director Wieland Wagner și Peter Lehmann, dirijor Eugen Jochum. Silvio Varviso va dirija „Lohengrin”, sub direcția de scenă a lui Wolfgang Wagner, iar Horst Stein cielu „Inelului” în montarea din 1970 a aceluiași Wolfgang Wagner. Karl Böhm și Hans Wallat vor fi dirijorii operei „Olandezul zburător”, cu cite trei spectacole fiecare, în noua montare (din 1969), a lui August Everding și Josef Svoboda.

Nic. POPESCU

poeti iugoslavi

IVO ANDRICI

În zori

După ploaia de azi noapte, tiptil,
o dimineată singerie. Băltoacele
par o spuză pîlpîitoare
de-a lungul străzii.

După buimăceala nopții, spune-mi
pentru ce îmi prevestești zile de neliniște
cu dimineți sîngerii?
E o glumă cerească făcută soarelui
ce-și vede de drum? Ii e ușor soarelui
să navigheze pe cer, etern
și constant pe firul
invizibil al forței tale.

In schimb ce obositor pentru mine
a ține pasul
în jocul periculos — pe capul meu
umil — între lumină și umbră.

Și dacă necunoscut e sfîrșitul ca și
inceputul
acestui scurt somn,
pentru ce mă amăgești cu dimineți
purpurii?

Peisaj

Un nor ușor, un cer spălăcit
și multe așteptări. Roua proaspătă
a acoperit pășunea și iarba e vălurită
sub respirația unui vis.
In noaptea asta s-a oprit aici toamna.

Un nor ușor, un cer spălăcit
un fir de fum peste vechile case.
Parcă drumurile își dau duhul.
Se șterg vechile case, încet, încet.
Un nor ușor, un cer spălăcit
și slabe speranțe.

1914

SLAVKO MIHALICI

Apropierea furtunii

Privește acei norii aceia, Vera, pentru
ce tot taci,
Nu sînt un sălbatec, doamne iartă-mă,
dar uite vine ploaia
S-a făcut deodată frig
Sintem departe de oraș

De acord, Vera, nu voi uita pe veci
ceea ce mi-ai dăruit
Sintem unul acum, la ce să mai vorbim
De obicei norii gălbui aduc grindină
Totul a amuțit, greerii și lanul

Am putea rămîne aici, dacă vrei,
Doar pentru tine mi-e teamă, în ce
mă privește

Mi-e tot una
Tunetul e periculos în cîmp deschis
Noi doi sintem un punct culminant (și
al naibii de singuri)

Plugarul va geme deseară peste boabele
scuturate din spic
Eu nu voi accepta să depind pînă-ntr-
atîta de timp
Nu plînge, Vera, sînt de bună seamă
nervii

Și ei simt apropierea furtunii
Eu ți-am mai spus-o, viața e în general
foarte simplă
Iacă-tă și primele picături, o să se pună
pe bubuit
Închee-ți rochia, chiar și florile se
zgribulesc,
Nu mi-aș ierta-o niciodată să pățești
ceva.

Bineînțeles, va rămîne sfînt în amintirea
mea locul acesta
Te rog din suflet, grăbește-te și nu privi
înapoi.

Metamorfoză

Aș dori foarte mult să aflu de unde
provine vidul acesta care
mă transformă într-un lac atît de
limpede, că
poți să-i zărești fundul, dar fără pești

Dar fără scoici, fără crustacee, fără
toată acea faună subacvatică pe care
cel puțin o poți
denumi pe cînd eu, eu sînt acum
fără nume. Nu mai sînt aproape deoc.

Așa se face că vorbind în gol, clatin
apa lacului acesta, care la rîndu-i
activează nisipul și micile mizerii
depusse
la fund. Inima mi se înalță.

Rătăcesc pe străzi, presate și ele ca
de un alt lac întunecos înainte de toate
și apoi
la fel de înveninat; ca să nu mai vorbim
de acele
ființe respingătoare ce dospesc în
străfunduri făcîndu-mi
de nesuferit familiara-mi duhoare.

Pe un covor

Ce mascaradă
Toți m-au părăsit, unul după altul,
Cu ultimii mi-a fost cel mai greu
Sufereau de-a adevăratelea

După aceea m-a abandonat becul
electric, ordinea
lucrurilor, și în sfîrșit memoria
O întregă lume necăjită se prezentase
acolo dedesupt nebună

de libertate
Dar eu eram prea mare totuși pentru
a mă cobori să stăpînesc
M-am chircit pe covor, privind în mine
însu-mi.

Primăvară fără voie

O primăvară bună să tragi la măsca
Dacă n-ar fi decît soare, te-ai mulțumi
cu atît,
Dacă n-ar fi decît norii, n-ar mai avea
niciun gust
Dar așa cum e arde gîtlejul și face sete

În răstimp mai trece cîte unul cu arcul
și săgețile de ojel
...Multă vreme încă undele mai tremură
pe apă
Mi-e teamă pentru cei care voiesc și
cei care găsesc un sens în asta
Care nu se obișnuiesc odată cu marile
eșecuri.

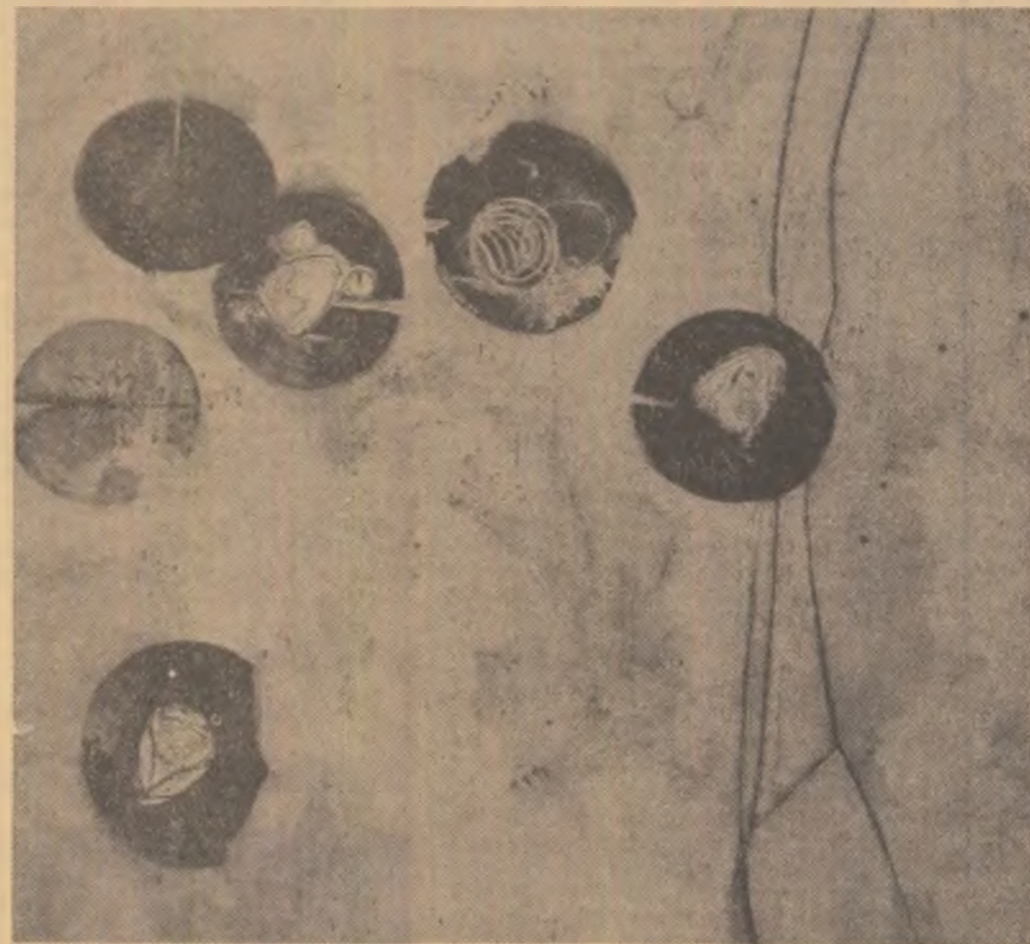
Eu nu spun că se reîntorc la sanctuarele
distruse
Nici nu i-aș sfătui să înceapă să-și ia
rămas bun
de la vie și de la morți
Dar tremur pentru ei
...Așa cum tremură vîntul pentru
creanța
pe care-a rupt-o.

E o primăvară fără voie
Au ieșit ghiociei, nimeni nu și-a dat
osteneala pentru asta
Ei cu atît mai puțin — le-a venit așa
să răsară
Ar putea crește într-o doară foarte
înalt.

Beție sub cerul deschis

Ingrozitor am băut noaptea asta
A fost o beție sub cerul
deschis
Pe malul acestui rîu de care
nu îndrăznesc să se apropie vulpile
Obscuritatea colcăia de sunete
Mă traversau, comete lăsîndu-și mantiile
să plutească
Rîul colcăia de pești cu burta în sus și de
pescari inecați

Nimeni nu-mi purta de grijă
Meteorii cădeau peste lumea asta
unde va în spatele meu
Poate unde eram prea mic,
poate unde eram
prea bun

Desene de TRKULEA

Cu clondirul meu de rachiu, în pantaloni
scurți
Cu brațele goale, cu părul
tuns
cu ochii mei mari care n-aveau
nevoie de nimic

În românește de MARIN SORESCU

Pescuitul

Apa curge ca mînată din spate
Puțin îi pasă că e limpede ori își tese
din maluri
Senină străpunge timpul peste tot
același
Muntele se va sfărîma la ivirea ei
Eram în apă pînă la briu — furioși
sugrumători
Pe mal femeile leșinau de foame
Acolo vîntul le biciuia fața
Răcnetele noastre se auzeau de departe

Peștii cunoșteau bine năvodul
Fără șovăială între maluri suprafață
și fund
Noi înaintam apăsător cu capul greu,
cu ochii însingerați
Ca la beștii dar tocmai atunci nouă
ni se făcuse sete

Toată noaptea făcărăm să curgă acest
singe înghețat incolor
Ne ajundam brațele mai adînc decît e
permis
Moare apa! — Ea n-a auzit nimic
Ne-a lăsat drum de trecere peste
cadavre.

MAK DIZDAR

Moartea

Pămîntul e împlînit cu semnele morții.
Dar moartea nu e sfîrșitul. Pentru că
moartea ca substanță
Nici nu există. Ea n-are sfîrșit. Moartea
E doar un simțămînt iluminat ce se tot
amplifică
Din cuiburi pînă în stele.

Pasărea

Cînd îți iei zborul
De ce nu-ți duci cu tine, măcar
Trîrul
Care mi-a scîldat toată casa
În singele-mi cald.

IZET SARAILICI

* * *
Dacă s-ar întimpla să mor la Paris,
într-o vineri,
Cine ar da telegrama c-am murit?
Poliției i-ar trebui trei zile să se
lămurească
Precum că, într-adevăr, am existat și eu
pe lume.
Dacă odată, într-o simbătă, m-ar ajunge
moartea la Varșovia,
n-ar mai veni la întîlnire o frumoasă
fetiscandă,
anume acea fată care lucrează la
hotel.

Dacă într-o duminică aș muri la
Lenîngrad,
ar fi îngrozitor pentru că s-ar îmbrăca
în doliu

noapte albă
și oare în doliu mai poate fi noapte
albă?

Dacă odată, într-o luni, aș muri la
Berlin,
Poate că s-ar publica o notiță în vreun
jurnal

Că un oarecare poet iugoslav
a murit la Berlin.
însă eu aș vrea — și astea nu sînt vorbe
— să mor pe meleaguri natale.
Decamdată e atît de bine, decamdată
încă n-am murit
sint aici și acum împreună cu voi...
E atît de bine că n-am murit, sint aici
și acum împreună cu voi.

Nu dați buzna la poezii, băiețandri

Nu dați buzna la poezii, băiețandri,
rămîneți cît mai mult în faza prepoetică
A fi poet de-a adevăratelea e destul
de grav

Poezie sînt doar dărmăturile.
Poate că la sfîrșit vă vor aștepta
trandafirii
Dar foarte mult timp pînă atunci —
doar spîni la dreapta și la stînga,
Nu vă pripîți spre glorie, rămîneți
băiețandri cît mai mult cu puțință.
Cînd nu veți mai avea nici un chef s-o
faceți,
Abia atunci va fiși poezia.

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef: Ștefan Bănuțescu
Redactori șefi adjuncți:
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție:
Constantin Joju

L

REDACȚIA:

București, Bd. Ana Ipătescu 13
Telefon: 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA:

Soseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE:

3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la

COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCINTEII”

Prezentarea grafică: Mircea Popescu

Paginător: Nicolae Ion